

एक्टिविटी प्रोफाइल आ.ब. ०७६।०७७

प्रदेश सरकार

प्रदेश नं. ५

उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

सन्धिखर्क

फोन नं. : ०७७-४२०१०९

इमेल : dfoarghakhanchi@gmail.com

सुचनामुलक होडिङ्गबोट स्थापना गर्दै

रेकर्ड किपिङ्ग, लेखा तथा शुसासन सम्बन्धि तालिम

वृक्षारोपणका लागि तयार गरिएको खाडल

बिरुवा उत्पादन

स.डि.व.का. का लागि समाग्री वितरण

चालु आ.व.मा खरिद गरिएको मोटरसाईकलहरु

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँचीको विकास कार्यक्रमहरुको

(एक्टिभिटी प्रोफाइल)

आ.व. २०७६।०७७

“सम्बद्धीको लागि वन”

प्रदेश सरकार

प्रदेश नं. ५

उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

सन्धिखर्क

२०७७ असार

शीर्षक : एक्टिविटी प्रोफाईल आ. ब. २०७६/७७

प्रकाशक : डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

निर्देशन/सहजीकरण : डिभिजनल वन अधिकृत शिव प्रसाद शर्मा

प्रोफाईल तयार गर्ने : सहायक वन अधिकृत मोतिराम पौडेल

आवरण फोटोहरुको
जानकारी :

प्रकाशन मिति : २०७७ असार
प्रकाशन प्रति : १४२

मुद्रण : प्रकाश अफसेट प्रेस
राजमार्ग चौराह, बुटवल, रुपन्देही
फोन : ०७१-५५०२९३
Email:

दुई शब्द

जिल्लाको कुल क्षेत्रफल १२३९०८ हेक्टर मध्ये भण्डै ७४०३० अर्थात करिब ६० प्रतिशत वन क्षेत्र रहेको सामाजिक, आर्थिक र जैविक विविधतायुक्त अर्घाखाँची जिल्ला भु-बनोटका दृष्टिकोणले चुरे देखि महाभारतश्रृङ्खला सम्म फैलिएर रहेको छ । समुन्द्री सतहबाट ३०५ देखि २५१५ मिटरको उचाईमा रहेको यस जिल्ला भण्डै घोटिएको त्रिभुज आकारमा रहेको छ । यस जिल्लाको ६८ प्रतिशत भु-भाग मध्यपहाडी क्षेत्र र ३२ प्रतिशत भु-भाग चुरे क्षेत्रमा रहेको छ ।

नविकरणीय उर्जाको श्रोतका रूपमा रहेको वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन गदै स्थानिय रूपमा माग र आपूर्तिमा सन्तुलन कायम गदै राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउने लक्ष्य रहेको जिल्लाको खुल्ला सम्पतिको रूपमा रहेको वन क्षेत्रमा हुनेसक्ने अतिक्रमण, चोरी सिकारी तथा चोरी निकासी नियन्त्रण, अनियन्त्रित चरिचरण, अव्यवस्थित विकास निर्माण कार्यहरुका कारण हुने क्षेत्र तथा वन्यजन्तुको वास स्थान खण्डीकरण लगायतका समस्या व्यवस्थित गदै संकटापन्न तथा लोपोन्मुख वनस्पति र वन्यजन्तुको संरक्षण गर्नु एक जटिल र बहुआयामिक समस्याका रूपमा रहेको छ । कूल वनक्षेत्रको भण्डै ४५ प्रतिशत भू-भाग स्थानीय समुदायद्वारा सामुदायिक वनको रूपमा व्यवस्थापन गर्ने गरी हस्तान्तरण गरिएपनि गाउँघरमा युवा जनशक्तिको कमी र उपभोक्ता समूहको निष्कृयताको कारण प्रभावकारी व्यवस्थापन हुन नसकेको तथा बाँकी राष्ट्रिय वन क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापनमा प्राविधिक कर्मचारीको कमी र भौगोलिक विकटता लगायतका कारण जिल्लाका अधिकांश वनक्षेत्रहरु भाडीदार बुट्यानमा रुपान्तरण भई वनको वृद्धिमा ह्रास आएको छ । यस्ता वनलाई उत्पादनशील वनमा रुपान्तरण गर्न स्थानीय तह समेतको सहभागितामा वनको उत्पादकत्व र आर्थिक वृद्धि गर्ने खालका क्रियाकलाप अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्न अपरिहार्य भएको छ ।

जैविक, सांस्कृतिक, सामाजिक विविधताको प्रचरता रहेको यस जिल्लाको प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण र विकास तथा सामाजिक र सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण गरी जिल्लामा धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पर्यापर्यटन विकास गर्न यस आ.व.मा संघिय सरकारबाट सर्शत अनुदान तथा प्रदेश सरकारका तर्फबाट वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधताको संरक्षण र व्यवस्थापन, जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावार विकास तथा पर्यटन विकास र प्रवर्द्धन कार्यक्रमहरु संचालन भएका थिए । भौगोलिक विकटता, दक्ष जनशक्तिको अभाव र विश्वभर फैलिएको कोरोना माहाभारीका कारण नेपाल सरकारले मध्ये चैत्रबाट जारी गरेको लकडाउनका कारण यस वर्ष ७७ प्रतिशत वित्तिय प्रगति तथा ९२ प्रतिशत भौतिक प्रगति हासिल भएको छ । यस पुस्तिकामा चालु आ.व.मा ०७६।०७७ मा यस कार्यालय मार्फत सम्पादन भएका कार्यक्रमहरु र सो को उपलब्धिहरु समेट्ने प्रयास गरिएको छ ।

अन्तमा, सम्पादन गरिएका कार्यक्रमहरुलाई सार्वजनिक गरी जैविक विविधता संरक्षणका क्षेत्रमा आम नागरिकलाई उत्प्रेरण जगाउने उद्देश्यका साथ प्रस्तक प्रकाशनको क्रममा जानकारी संकलन र विश्लेषण गरी पुस्तिकामा तयारीमा अहोरात्र खट्ने डिभिजन वन कार्यालयका सहायक वन अधिकृत मोतिराम पौडलेको अहम प्रयासलाई मुल्याङ्कन गदै उहाँ लगायत जटिल परिस्थितिमा समेत अहोरात्र खटिने डिभिजन वन कार्यालय सम्पूर्ण कर्मचारी तथा महत्वपूर्ण सल्लाह, सुभावा साथ कार्यक्रम संचालनमा सहयोग गर्नुहुने जनप्रतिनिधि, विषयगत संघसंस्था, पत्रकार, वनप्रेमि तथा सरोकारवाला कार्यालयका सबै प्रति विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यस पुस्तकलाई सरल र अझै बढी सुचनामुलक बनाउने प्रयासका क्रममा केही कमीकमजोरीहरु भएमा समस्त पाठकहरुको अमूल्य सहयोग, सुभावा तथा प्रतिकृयाको अपेक्षा गदै यस पुस्तकले आगामि दिनहरुमा यस जिल्लाको वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता, गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको संरक्षण र व्यवस्थापन तथा पर्यटन विकासका क्षेत्रमा ठुलो सहयोग पुग्ने विश्वास लिएको छु ।

शिव प्रसाद शर्मा
डिभिजनल वन अधिकृत

विषय सूची

परिच्छेद १	- 1 -
पृष्ठभूमी	- 1 -
१.१ जिल्लाको सामान्य जानकारी.....	- 1 -
१.२. डिभिजन वन कार्यालयको संक्षिप्त जानकारी	- 2 -
१.३. जिल्लाको विशेषता	- 2 -
१.४. भौगोलिक अवस्थिति.....	- 3 -
१.५ माटो.....	- 3 -
१.६ उचाई.....	- 4 -
१.७ जल सम्पदा (Water Resources).....	- 4 -
१.७.१ ताल	- 4 -
१.७.२ नदी	- 5 -
१.८ जनसंख्या	- 5 -
परिच्छेद २.....	- 6 -
प्राकृतिक सम्पदा सम्बन्धि विवरण	- 6 -
२.१. जिल्लाको वन क्षेत्रको वस्तुस्थिति	- 6 -
२.२. जैविक विविधताको अवस्था.....	- 6 -
२.३. व्यवस्थापकिय आधारमा वनको वर्गीकरण	- 7 -
परिच्छेद ३.....	- 10 -
आ.व. २०७६/७७ मा संचालित कार्यक्रमहरूको समिष्टगत विवरण	- 10 -
३.१. विभिन्न दिवश समारोह.....	- 10 -

३.२. विभिन्न काठ, डालेघाँस, दाउरा, गैह्रकाष्ठ वन पैदावारका विरुवा उत्पादन	- 11 -
३.३. वृक्षारोपण	- 12 -
३.४. नर्सरी स्थापना, नर्सरी मर्मत तथा स्तरउन्नति	- 13 -
३.५. जडिबुटी तथा फलफूलका विरुवा खरिद तथा वितरण	- 14 -
३.६. विभिन्न तालिम तथा बैठकहरु.....	- 15 -
३.७.शहरी हरित पार्क तथा पर्यापर्यटन विकास कार्यक्रम	- 17 -
३.८.जैविक विविधता सुचना केन्द्र तथा सिमसार क्षेत्रको संरक्षण	- 19 -
३.९. पर्यटन विकास तथा प्रवर्धन कार्यक्रम (उपभोक्ता समिति मार्फत संचालन भएका).....	- 20 -
३.१०. पर्यटन विकास तथा प्रवर्धन कार्यक्रम (बोलपत्र आव्हानको मार्फत संचालित).....	- 24 -
३.११. विभिन्न गोष्ठी तथा पुरस्कार वितरण.....	- 26 -
३.१२. कार्यक्रम अनुगमन तथा प्रकाशनहरु.....	- 29 -
३.१३. जडिबुटी भण्डारण तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना	- 31 -
३.१४. अन्य विविध कार्यक्रमहरु.....	- 31 -
३.१४.१. वन संरक्षण सम्बन्धि कार्यक्रमहरु.....	- 31 -
३.१४.२. इको क्लव गठन तथा संजाल निर्माण	- 33 -
३.१४.३. वातावरण प्रदुषण नियन्त्रण सम्बन्धि कार्यक्रमहरु	- 34 -
३.१४.४. सामुदायिक वनको कार्ययोजना तयारी तथा पुनरावलोकन.....	- 35 -

अनुसुचिहरु

अनुसुचि १ : वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	- 36 -
अनुसुचि २ : जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावार विकास सम्बन्धि कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	- 41 -
अनुसुचि ३ : पर्यटन विकास तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धि कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति	- 42 -
अनुसुचि ४ : पर्यटन विकास तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धि कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति.....	- 43 -

परिच्छेद १

पृष्ठभूमि

१.१ जिल्लाको सामान्य जानकारी

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक नेपालका सात प्रदेश मध्ये प्रदेश नं. ५ को पहाडी जिल्ला हो । संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले जिल्लाको स्थानिय तहको विवरण सहित प्रकाशन गरेको तथ्याङ्क अनुसार जिल्लाको कुल क्षेत्रफल १२३९.०८ वर्ग किलोमिटर अर्थात १२३९०८ हेक्टर रहेको छ तर केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको आलेखमा भने यस जिल्लाको क्षेत्रफल ११९३ वर्ग कि.मी अर्थात ११९३०० हेक्टर क्षेत्रफलमा रहेको देखिन्छ । त्यस्तै वन सर्वेक्षण तथा अनुसन्धान विभागले सन २०१५ मा प्रकाशन गरेको तथ्याङ्कमा भने जिल्लाको कुल क्षेत्रफल १२३५.७ वर्ग किलोमिटर अर्थात १२३५७० हेक्टर रहेको देखिन्छ । नेपाल राज्यको एकिकरण हुनु अघि बाइसे राज्यहरुको रूपमा रहेका अर्घा र खाँची दुई राज्यलाई तत्कालीन पाल्पा राज्यमा गाभिएको थियो । पछि अञ्चल र जिल्ला विभाजन गर्ने क्रममा अर्घा र खाँची मिलाएर अर्घाखाँची जिल्ला बनाईएको हो ।

अर्घाखाँची नामाकरणका सम्बन्धमा प्राप्त जनविश्वास अनुसार यस जिल्लाको अर्घा भन्ने स्थानमा रहेको भगवती मन्दिरमा अर्घको रूपमा दही चढाउँदा देवी निस्किएकीले सो नामबाट अर्घा शब्दको उत्पति भएको हो भन्ने बुझिन्छ । खाँची शब्दको उत्पति भने सरकारले कर उठाउने ठाँउ वा व्यक्तिलाई खजाञ्ची भन्ने प्रचलन रहेकोले त्यसैबाट अपभ्रंस हुन गएको हो भन्ने बुझिन्छ । यसरी यस जिल्लाको नाम अर्घाखाँची रहन गएको भन्ने जनविश्वास रहेको पाईन्छ । सन २०१८ साल सम्म यो जिल्ला गुल्मी जिल्ला अन्तर्गत पर्दथ्यो भने नेपाललाई विभाजन गरे पश्चात यो छुट्टै जिल्लाको रूपमा स्थापित भयो । एकिकरण पश्चात अर्घा र खाँची दुई राज्यको सिमा विवाद र भै-भगडा टुङ्ग्याउन सन्धि सम्पन्न गरेकोले यस जिल्लाको सदरमुकाम रहेको ठाँउको नाम सन्धिखर्क नामाकरण गरिएको जनविश्वास छ ।

महाभारतले ६८ प्रतिशत तथा चुरे पर्वत श्रृंखलाले ३२ प्रतिशत भु-भाग ओगटेको यस जिल्लाको पहाड, खोच, बेसीहरुमा छरिएर रहेका बस्तीहरु भएकोले भौतिक पूर्वाधारहरुको निर्माण तथा मर्मत संभार खर्चिलो हुँदै आएको छ । अर्घाखाँची जिल्ला धार्मिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक एवं पर्यटकीय दृष्टिकोणले एक महत्वपूर्ण जिल्ला हो । धार्मिक एवं पर्यटकीय स्थलहरुमा खाँचीकोट स्थित सुपा

देउरालीको मन्दिर, अर्घामा रहेको भगवती देवीको मन्दिर, खिदिमको दुर्वासेश्वर गुफा, पणेनाको पाणिनि तपोभूमि, बल्कोटको ऐतिहासिक पौवा, छत्रगंजमा रहेको छत्रमहाराजाको मन्दिर विशेष महत्वपूर्ण छन्।

१.२. डिभिजन वन कार्यालयको संक्षिप्त जानकारी

वि.स. २०४० सालमा ७५ वटै जिल्लामा जिल्ला वन कार्यालय स्थापना गर्ने गरी भएको निर्णय वमोजिम यस कार्यालयको स्थापना भएको हो । सो भन्दा पहिले रिडी वन डिभिजन कार्यालयबाट यस जिल्लाको वन प्रशासन सञ्चालनमा रहेको थियो । वि.स. २०५० तथा वि.स. २०७० मा वन विभागको संगठनमा गरिएको परिवर्तन अनुसार यस कार्यालयको संरचनामा समेत परिवर्तन हुँदै आएको छ । पछिल्लो संरचना अनुसार यस कार्यालय अन्तर्गत १ वटा सेक्टर वन कार्यालय र ८ वटा इलाका वन कार्यालय रहेकोमा नेपाल सरकार म.प.को मिति २०७५/०३/३२ को निर्णय अनुसार प्रदेश सरकार अन्तर्गत रहने गरि यस कार्यालयको नाम डिभिजन वन कार्यालय हुन गएको र कार्यालय अन्तर्गत ६ वटा सब-डिभिजन कार्यालय रहने गरि व्यवस्था गरिएको छ ।

१.३. जिल्लाको विशेषता

- भौगोलिक अवस्थिती अनुसार यस जिल्ला २०°४५' देखि २८°६०' उत्तरी अक्षांश र ८२°४५' देखि ८३°२०' देशान्तरमा फैलिएको छ । जिल्लाका सबै गाँउपालिका र नगरपालिका तथा वडाहरुमा सडक सञ्जाल पुगेको छ ।
- जिल्लामा विशेषगरी ब्राह्मण र क्षेत्री जातिको बाहुल्यता रहेको छ ।
- एक मात्र पहाडी जिल्ला हो जस्लाई ४ कि.मि पूर्वपश्चिम राजमार्गले छोएको छ ।
- समुन्द्र सतह देखि ३०५ मि.(जलुके) देखि २५१५ मि. (मसिना लेक नरपानी) उचाइमा फैलिएको छ । तर उचाइको फैलावट कम रहेता पनि जैविक विविधताको प्रचुरता रहेको छ ।
- हिम नदीहरु यस जिल्ला भित्र भएर नबग्ने र खोलाहरुको मुहान मध्य पहाडी भागमा मात्र रहेकाले अधिकांश स्थानहरु सुख्खा र पानीका श्रोतहरुको कमि रहेको छ र कतिपय स्थानमा लिफ्टिडद्वारा पानीको प्रयोग गरिएको छ ।
- विभिन्न जातजाती र धर्मावलम्बीहरुको बसोवास रहेता पनि आपसमा शौहार्दता रहेको छ ।

१.४. भौगोलिक अवस्थिति

यस जिल्लाको सदरमुकाम सन्धिखर्कमा रहेको छ । ६ वटा स्थानिय निकाय रहेको यस जिल्लालाई राजनैतिक हिसाबले ३ वटा नगरपालिका (सन्धिखर्क, भूमिकास्थान, सितगंगा) र ३ वटा गाउँपालिका (पाणिनी, छत्रदेव, मालारानी) मा विभाजन गरिएको छ । जिल्लाको भौगोलिक अवस्थिति तालिका १ मा उल्लेख गरिए बमोजिम रहेको छ ।

तालिका १. : जिल्लाको भौगोलिक अवस्थिति

क्र.स.	विवरण	विशेषता	
१	अक्षांश	२०°४५' देखि २८°०६' उत्तर सम्म	
२	देशान्तर	८२°४५' देखि ८३°२३' पूर्व सम्म	
३	सिमाना	पूर्व	गुल्मी र पाल्पा
		पश्चिम	प्युठान र दाङ
		उत्तर	गुल्मी र प्युठान
		दक्षिण	रुपन्देही, कपिलवस्तु र दाङ
४	पूर्व-पश्चिम लम्वाई	सरदर ४९ कि.मि.	
५	उत्तर-दक्षिण चौडाई	सरदर ३९ कि. मि.	
६	सवै भन्दा अग्लो भाग	मसिनाको लेक, नरपानी, समुद्र सतहबाट २५१५ मिटरको उचाईमा	
७	सवै भन्दा होचो भाग	जलुके, समुद्र सतहबाट ३०५ मिटरको उचाईमा	

१.५ माटो

चुरे पहाडमा माटोको सतह साह्रै पातलो गरी मुख्य चट्टान माथि रहेको छ जसलाई Ustrorthents भनि वर्गीकृत गरिएको छ जुन मुख्य रूपमा पत्रे चट्टानबाट विकसित भएको हो । पांगो माटो भएको यो संरचना सजिलै बग्ने र भिन्न पि.एच (P^H) भएको छ । तराई वनमा भएको माटोलाई Ustrorthents र Haplostolls मा वर्गीकृत गरिएको छ । यी माटाहरू बलौटे पांगो देखि चिम्टाईलो बलौटेसम्म रहेका छन् । वर्षातमा चुरेको माटो पानीसंगै बगेर तल्लो जलाधार क्षेत्रमा आई थुप्रिने गर्दछ । माटोमा रहेको गुणको आधारमा वन क्षेत्रमा रुख तथा भाडी वुझायन खादीको उपस्थिती रहेको पाईन्छ ।

१.६ उचाई

यस जिल्लाको उचाइ समुन्द्री सतह बाट ३०५ देखि २५१५ मि. उचाई सम्म रहेकोछ । चुरे क्षेत्रको जमिनको सबैभन्दा अग्लो स्थान १४९३ मिटर अग्लो छ ।

१.७ जल सम्पदा (Water Resources)

१.७.१ ताल

अर्घाखाँची जिल्लामा प्राकृतिक तथा मानव निर्मित दुबै प्रकारका सिमसार छन् । यस जिल्लामा आकाशे पानी संकलनको लागि मानव निर्मित पोखरीको संख्या प्रशस्त रहेको पाइन्छन् । त्यस क्षेत्रको पारिस्थितिकीय प्रणालीभित्र रहेका विभिन्न भागरूलाई दुरुपयोग वा अतिउपयोग हुनबाट जोगाउने र जंगली जीवजन्तु र वनस्पतिको प्रयोगलाई व्यवस्थित गर्नुपर्ने आवश्यकता महशुस भइसकेको छ ।

क). पाणिनी दह

जिल्ला सदरमूकाम सन्धिखर्क र पाल्पा जिल्लाको सदरमूकाम तानसेन जोड्ने मोटरबाटोको छेउमा रहेको यो ताल पाणिनी १ भैरहवा चोकको दक्षिण-पूर्वी भागमा अवस्थित छ । करिब ३ रोपनी क्षेत्रफलमा फैलिएको पाणिनी दह संस्कृत व्याकरणका सुत्रधार पाणिनी ऋषिको तपोभूमि रहेको स्थानिय बासिन्दाहरूको भनाई रहेको छ । समुन्द्र सतहदेखि १९९८ मिटरको उचाईमा यो दह रहेको छ ।

ख) सेडलेड दह

साविकको धनचौर गा.वि.स. हाल भुमिकास्थान नगरपालिका वडा नं. १० मा रहेको यो दह जिल्ला सदरमूकाम सन्धिखर्क देखि करिब २५ कि.मी. दक्षिण-पश्चिममा रहेको छ । समुन्द्र सतहदेखि झण्डै २०५५ मी. उचाईको समथर मैदानमा करिब ४ रोपनी क्षेत्रफलमा गोलाकार आकारमा फैलिएको सेडलेड दह वरिपरी अनेकौं जैविक विविधतायुक्त वनस्पति र प्राणीहरूको वासस्थान रहेको पाइन्छ ।

ग) ठाडा दह

यस जिल्लाको सितगंगा नगरपालिका वडा नं. ३ ठाडामा रहेको ठाडा दह गोरूसिङ्गे-सन्धिखर्क सडक खण्डमा पर्दछ । डमरू आकारमा रहेको यो दह करिब ५ रोपनी क्षेत्रफलमा फैलिएको र प्रशस्त पर्यटकीय सम्भावना बोकेको महत्वपूर्ण स्थल हो । वरिपरी बाक्लो बस्तीका कारण पंछी तथा वनयजन्तुहरू त्यति देखा पर्दैन । तर पनि पर्यटकीय महत्वको दृष्टिकोणबाट यो दहको आफ्नै महत्व रहेको छ ।

१.७.२ नदी

यस जिल्लाभित्रीबाट बग्ने साना-ठूला नदी तथा खोलाहरूको संख्या भण्डै ४० वटा जति भए पनि जलुके, प्यूठान र दाङ्ग जिल्लासँगको सिमाना भई बग्ने राप्ती नदी र सिमलपानीमा पर्ने वाणगंगा नदी दुई प्रमुख नदीहरू हुन् । सिद्धारामा पर्ने सिलिङ्गखोला र रनसिङ्गखोला, जुकेना र ठाडा भई बग्ने सितखोला, चिदिका र गुल्मी सिमानामा पर्ने खर्ज्याङ्गखोला, सदरमूकाम छेउ चुत्रावेशी भएर बग्ने वाँगीखोला, वाङ्गलाको मथुराखोला तथा मैदान र पटौटी भई बग्ने दुर्गाखोला महत्वपूर्ण खोलामा पर्दछन् । यस जिल्लामा रहेका महत्वपूर्ण खोलानाला र ताल तलैयाहरू तलको नक्सा-३ मा देखाइए बमोजिम अवस्थित रहेका छन् ।

१.८ जनसंख्या

तीन नगरपालिका र एक गाँउपालिका रहेको अर्घाखाँची जिल्लामा २०६८ सालको जनगणना अनुसार जिल्लाको दक्षिणी क्षेत्रमा पर्ने सितगंगा नगरपालिकामा सबैभन्दा बढी र छत्रदेव गाँउपालिका सबैभन्दा कमी जनसंख्या रहेको छ । जनगणना अनुसार यस जिल्लाको कूल जनसंख्या १,९७,६३२ रहेको छ । जिल्लाको जनसंख्या सम्बन्धि वृत्तीत विवरण तालिका २ मा उल्लेख गरे अनुसार रहेको छ ।

तालिका २ : जिल्लाको जनसंख्याको विवरण

क्र.स.	विवरण	इकाई	परिमाण	कैफियत
१.	कूल जनसंख्या	संख्या	१९७६३२	
२.	पुरुष	संख्या	८६२६६	
३.	महिला	संख्या	१११३६६	
४.	घरधुरी	संख्या	४६८३५	
५.	जनसंख्या वृद्धिदर	प्रतिशत	-०.५३	
६.	औषत घरधुरी	जनसंख्या	४.२२	
७.	जनघनत्व	प्रति वर्ग कि.मि.	१६६	

परिच्छेद २

प्राकृतिका सम्पादा सम्बन्धि विवरण

२.१. जिल्लाको वन क्षेत्रको वस्तुस्थिति

अर्घाखाँची जिल्लाको धरातलीय स्वरूप पहाडी तथा **होचो अग्लो** खोच र खोल्सीहरु रहेकाले जलवायुमा व्यापकता हुनुका साथै जैविक विविधतामा भिन्नता रहेको छ। यिनै कारणले गर्दा जैविक विविधता क्षेत्रमा यो जिल्ला अत्यन्त धनी छ। दक्षिणमा तराईको समथर भू-भागसँग जोडिएको भावर तथा चुरे क्षेत्रको वनजंगल उष्ण तथा उपोष्ण प्रदेशीय खालको छ। उत्तरतर्फका खोच, वेंसी जस्ता होचा क्षेत्रहरूमा उपोष्ण र उच्च पहाडी क्षेत्र अर्थात् महाभारत श्रृंखलामा शितोष्ण प्रकारका वनजंगल पाइन्छन्। साधारणतया: दक्षिणमा साल (*Shorea robusta*), अस्ना (*Terminalia tomentosa*), कर्मा (*Adina cordifolia*), वोटधइरो (*Lagerstroemia parviflora*), खयर (*Acacia catechu*) प्रमुख प्रजाति भएको वनजंगल र उत्तरतर्फ उचाई बढ्दै जाँदा चौडापाते र कोणधारी मिश्रीत वनजंगल र उत्तरपट्टी फर्केको पाखोमा चिलाउनी (*Schima wallichii*) कटुस जस्ता चौडापाते वनस्पति भएको वनजंगल पाइन्छन्। वन जंगल र अन्य क्षेत्रको स्थितीको तलको नक्साबाट स्पष्ट हुन्छ।

अर्घाखाँची जिल्लाको कुल वन क्षेत्र ७४०३० हेक्टर मध्ये ३३,६७५।०३ हेक्टर अर्थात करिब ४५% महाभारत क्षेत्रमा र बाँकी ४०,३५४।९७ अर्थात करिब ५५% वन क्षेत्र चुरे तथा भावर क्षेत्रमा रहेको छ। वनस्पतीको बाहुल्यताका हिसावले यस जिल्लाको कुल वन क्षेत्रको करिब ५९ प्रतिशत साल प्रजातिले ओगटेको छ भने खोटे सल्ला प्रजातिको वनले करिब १६ प्रतिशत, गोब्रे सल्ला प्रजातिको वनले करिब १३ प्रतिशत, बाँझको वनले करिब २ प्रतिशत र ठिग्रे सल्लको वनले करिब ०.५ प्रतिशत भुभाग फैलिएको छ। औषत ११५.९ घन मिटर प्रति हेक्टर वन मौज्दात रहेको यस जिल्लामा भावर, चुरे र महाभारत क्षेत्रमा पर्ने पोल र रुखको प्रति हेक्टर औषत मौज्दात क्रमश १७३।८२ घ.मि, १५१।२३ घ.मी र ८१।४३ घ.मी रहेको छ। जलवायुका आधारमा उष्ण प्रदेशीय वन, उपोष्ण प्रदेशीय वन र सम शितोष्ण प्रदेशीय वन गरि तीन भागमा विभाजन गरिएको छ।

२.२. जैविक विविधताको अवस्था

साल, अस्ना, कर्मा, बाँझी लगायतका काष्ठ जन्य करिब ४५ प्रजातिका वनस्पति रहेको यस जिल्लामा तेजपात, चिउरी, पाषणभेद, कुरिलो, टिमुर, अमला, हरो, बरो आदी लगायतका करिब ५०

भन्दा बढी किसिमका जडिबुटीहरू पाईन्छ । यस जिल्लामा चितुवा, काठे भालु, चरीबाघ, पहेरे तथा लंगुर बादर, स्याल, दुम्सी करिब २० प्रजातिका वन्यजन्तु, चिल, कालिज, जुरेली, कालो तित्रा लगायतका करिब ३० प्रजाति भन्दा बढी चराचुरुङ्गी र मगर गोही, कछुवा, साधारण सर्प, छेपारो, गोहोरो, माउसुली लगायतका करिब १२ प्रजाति भन्दा बढी उभयचर र कागती पुतली, सेतो पुतली, भमरा लगायतका करिब ९ भन्दा बढी प्रजातिका किराफट्याको बासस्थान रहेको यस जिल्ला जैविक विविधताले धनी जिल्लाको रूपमा परिचित रहेको छ । तर्सथ यस जिल्लाको जैविक विविधताको संरक्षण र प्राकृतिका सम्पदाको सदुपयोग मार्फत जिल्लाको सामाजिक विकासमा पुऱ्याउने योगदान र महत्वका विषयमा थप अध्ययन अनुसन्धान चर्चा परिचर्चा हुन अपरिहार्य रहेको छ ।

२.३. व्यवस्थापकिय आधारमा वनको वर्गीकरण

वन ऐन, २०७६ ले भूस्वामित्वको आधारमा वनलाई राष्ट्रिय वन र निजी वन गरी दुई प्रमुख भागमा विभाजन गरेको छ । साथै राष्ट्रिय वनलाई व्यवस्थापनको किसिम (Management regimes)को आधारमा सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, वन संरक्षित क्षेत्र, सामुदायिक वन, कबुलियती वन, साभेदारी वन र धार्मिक वन गरी विभाजन गरेको छ । अर्घाखाँची जिल्लामा वन संरक्षित क्षेत्र, साभेदारी वन, कबुलियति वन र धार्मिक वन र चक्ला वन बाहेकका Management regime हरू छन् ।

क) राष्ट्रिय वन

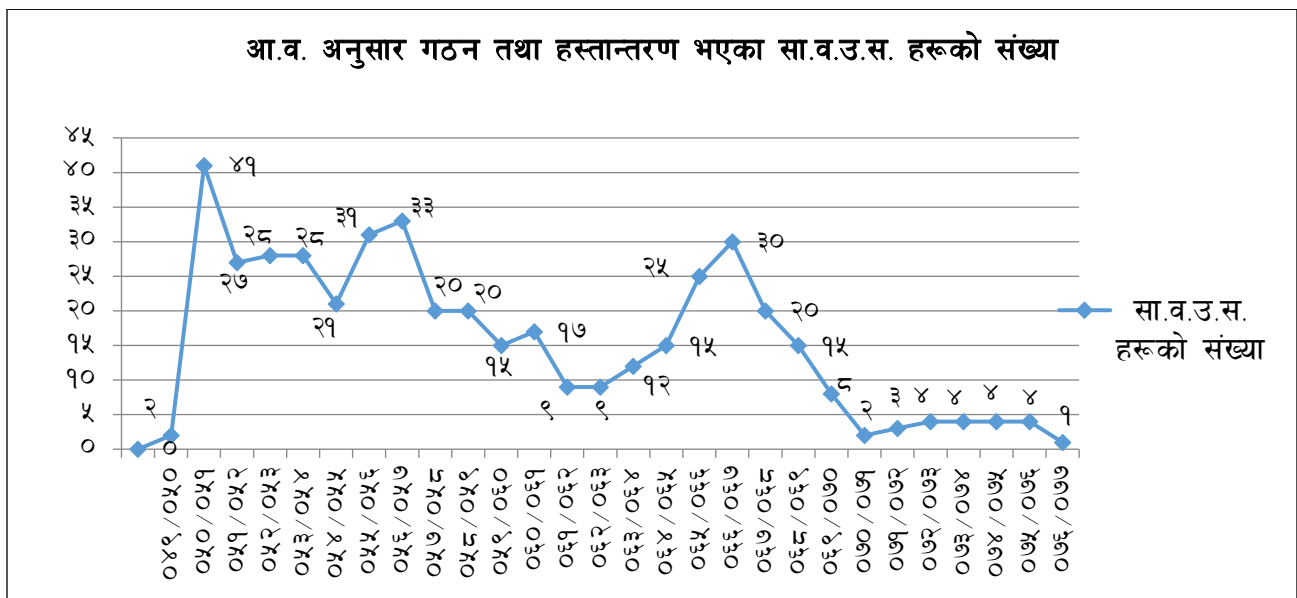
सरकारद्वारा व्यवस्थित वन

वन ऐन, २०७६ को परिच्छेद ३ र प्रचलित वन नियमावलीमा सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको व्यवस्था गरिएको छ । संरक्षण क्षेत्र, सामुदायिक वन, साभेदारी वन, धार्मिक वन र कबुलियती वन बाहेकको राष्ट्रिय वनको व्यवस्थापन डिभिजनल वन अधिकृतले नेपाल सरकारबाट स्वीकृत रणनीतिक योजनाको अधिमा रहने व्यवस्था रहेको छ । यस्तो वनको पैदावारमा सरकारको स्वामित्व रहन्छ र इजाजत प्राप्त अधिकारीबाट इजाजत नलिई कुनै प्रकारको वनपैदावार उपलब्ध गर्न, संकलन गर्न, विक्री वितरण गर्न तथा निकासी वा ओसारपसार गर्न पाईदैन । यस जिल्लाको ७४०३० हेक्टर वन मध्ये ४०१०३।७५ अर्थात जिल्लाको कुल वन क्षेत्रको करिब ५४ प्रतिशत वन क्षेत्र डिभिजन वन कार्यालयबाट रेखदेख भैरहेको छ । यस वन क्षेत्र चाक्ला वन क्षेत्रको रूपमा नभई टुक्रा टुक्रा र कतिपय क्षेत्रमा अतिक्रमण समेत भएको छ । यस क्षेत्रलाई भौगोलिक संवेदनशीलताको हिसाबले संरक्षण र

व्यवस्थापन गर्न जरुरी रहेको छ । नेपाल सरकारले स्थानीय उपभोक्ताहरूलाई यी भु-भागमा रहेको वनलाई संभव भएसम्म सामुदायिक वन, कबुलियति वन तथा धार्मिक वनको रुपमा विधिवत तवरबाट हस्तान्तरण गरी व्यवस्थापन गर्न र सो बाहेक अन्य वन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने किसिमका कार्यक्रम तर्जुमा गरी सोको व्यवस्थापन मार्फत स्थानिय, प्रादेशीक र राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउने स्पष्ट रणनीति तयार गरी व्यवस्थापन गर्न आवश्यक रहेको छ ।

सामुदायिक वन

यस जिल्लामा आ.व. २०७६/०७७ सम्म जम्मा ४४१ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह रहेको छ । यस जिल्लाको करिब ३३९२६.२५ हेक्टर वन क्षेत्र अर्थात करिब कुल वन क्षेत्रको करिब ४६ प्रतिशत वन क्षेत्र सामुदायिक वनको रुपमा हस्तान्तरण गरिएको छ जसबाट ४८४९९ घरधुरी लाभान्वित हुने गरेको छ । समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको सफलताको कारण यस जिल्लामा सामुदायिक वनहरूको संख्या बढ्दै गएको छ । सामुदायिक वनहरूको दिगो व्यवस्थापन, संरक्षण तथा सदुपयोग गर्ने अधिकार पाएका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह तथा स्थानियहरूले आफ्नो दैनिक वन श्रोतहरूको आवश्यकता पूर्ति गर्नुका साथै वन, जंगलको संरक्षण गर्दै आएका छन् । यस जिल्लामा आर्थिक वर्ष २०४९।०५० मा भलायडाँडा र पाहारपाखा सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति गठन भई हस्तान्तरण भए पश्चात् सामुदायिक वनको रुपमा हस्तान्तरण गर्ने प्रक्रियाको थालनी भएको देखिन्छ । जिल्लामा आर्थिक वर्ष अनुसार हस्तान्तरण भएका सामुदायिक वनको विवरण तल चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

नविकरणीय उर्जाको श्रोतका रूपमा रहेको वनको संरक्षणबाट श्रोतको अधिकतमा उपयोग मार्फत स्थानिय तथा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा सोच अनुसार योगदान पुऱ्याउन नसकिएको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै सामाजिक, आर्थिक तथा वातावरणीय पक्षलाई ध्यानमा राख्दै श्रोतको दिगो र न्यायोचित सदुपयोग हुने गरी हाल वन संम्बर्धन प्रणालीमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन तथा सदुपयोग सिद्धान्तलाई अनुसरण गर्दै यस जिल्लामा रहेको चुरे तथा महाभारत क्षेत्रमा पर्ने २५ वटा सामुदायिक वनमा वन सम्बर्धन प्रणालीमा आधारित कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वय गरिएको छ । जसबाट स्थानिय स्तरमा रोजगारी सिर्जना, सामाजिक विकासका विभिन्न क्षेत्रमा योगदान, राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा योगदान, वाणवरणीय सेवा विस्तारमा सहयोग तथा गरिवी न्युनिकरणका क्षेत्रमा उपेक्षाकृति उपलब्धिहरु हासिल भएको छ । त्यस्तै सामुदायिक वनका उपभोक्ताहरुले आफ्नो क्षेत्रमा प्राकृतिक रूपमा पाइने विभिन्न लोपोन्मुख तथा संकटापन्न प्रजातिहरुको संरक्षण गर्दै आएका छन् । यस जिल्लामा चाँप, सतिसाल, विजयसाल, सुगन्धकोकिला लगायतका लोपोन्मुख तथा संकटापन्न प्रजातिहरु पाइन्छन् ।

ख) निजी वन :

यस जिल्लामा आ.व. ०७५/०७६ सम्म २२ वटा निजी वन दर्ता भएकोमा वन ऐन, २०७६ को दफा ३५ रहेको स्थानियमा निजी वन दर्ता गर्ने कानुनी व्यवस्था बमोजिम आ.व. ०७६।०७७ मा डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँचीबाट विभिन्न १२ वटा निजी वन दर्ताका लागि सम्बन्धित स्थानिय तहमा सिफारिस गरिएको छ । यसरी आ.व. ०७६।०७७ मा यस जिल्लामा जम्मा ३४ वटा निजी वन रहेका छन् । यस्ता निजी वनहरुमा प्राकृतिक रूपमा पुनउत्पादन भएका प्रजातिहरुको संरक्षणको साथै सिसौ, तेजपात तथा खयर जस्ता प्रजातीहरु वृक्षारोपण गरी हुर्काइएको छ । यस जिल्लामा निजी वनको रूपमा दर्ता नभएका विभिन्न निजी जग्गाहरुमा जग्गाधनीहरुले तेजपात उत्पादन तथा संकलन गरी विक्रि वितरण गर्ने गरेका छन् ।

परिच्छेद ३

आ.व. २०७६/७७ मा संचालित कार्यक्रमहरूको समिष्टगत विवरण

यस जिल्लाको लागी अख्तियारी प्राप्त संघीय सरकारबाट हस्तान्तरीत सर्शत कार्यक्रम तथा उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय प्रदेश नं. ५ का कार्यक्रमहरू मध्ये विश्वभरी फैलिएको कोरोना महामारीबाट जोगिन नेपाल सरकारले चैत्र महिनाको दोश्रो हप्ताबाट जारी गरेको लकडाउनका बावजुत औषत करिव ७७ प्रतिशत वित्तीय प्रगति र ९२ प्रतिशत भौतिक प्रगति भएकोछ । यसलाई उत्साहजनक प्रगति भन्न सकिन्छ । कार्यक्रम अनुसारको लक्षित बजेट, वित्तीय प्रगति र भौतिक प्रगतिलाई तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । साथै चालु आर्थिक वर्षमा संचालन गरिएका मुख्य मुख्य क्रियाकलापको अवस्था निम्नानुसार रहेको छ ।

सि.न.	कार्यक्रमको नाम	पूँजीगतबजेट		चालुबजेट		प्रगति	
		विनियोजित	खर्च	विनियोजित	खर्च	वित्तीय	भौतिक
१	वनवन्यजन्तु जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	६५५००००	६२४०७७४	७००००००	५९०४०२७	८९.६३	९४
२	जडिबुटीतथा गैहकाष्ठ वन पैदावार कार्यक्रम	२००००००	१६४८८५९	१००००००	१००००००	८८.३०	८७
३	पर्यटनविकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४५५०००००	३३८३४५५२	०	०	७४.३६	९४
४	संघसर्शत अनुदान	८६४००००	६०२०७७०	३५००००	३१९८७४	७०.४४	९२
कुल जम्मा		६२६९००००	४७७४४९५५	८३५००००	७२९५९०९	७७.३७	९२

३.१.विभिन्न दिवश समारोह

सि.न.	आयोजना	क्रियाकालाप	बजेट रकम	खर्च रकम	स्थान	कार्य सम्पादन प्रकृया
१	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण र व्यवस्थाप	विभिन्न दिवश समारोह	१६००००	२००००	सितगंगा-९ वराहदहमा विश्व सिमसार दिवस	अमानत मार्फत
२				१०६००	सन्धिखर्क-६ नरपानीमा वातावरण दिवस	
३				९९५०	सितगंगा-१२ डोहोटेमा चुरे दिवस	
४				८६५०	सन्धिखर्क-९ मा वृक्षारोपण दिवस	
कुल जम्मा			१६००००	४९२००		

विभिन्न दिवश समारोहका केही झलकहरु

३.२. विभिन्न काठ, डालेघाँस, दाउरा, गैह्रकाष्ठ वन पैदावारका विरुवा उत्पादन

सि.न.	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	स्थान	कार्य सम्पादन प्रकृया
१		विरुवा उत्पादन	५०००००	२०००००	सन्धिखर्क नर्सरी, स.न.पा. १	अमानत मार्फत
२				३०००००	डोहोटे नर्सरी, सि.न.पा-१२	
३	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण र व्यवस्थाप	निजि तथा समुह मार्फत विरुवा उत्पादन	६०००००	२०००००	सुफा देउराली एग्रो फरेष्ट्र फर्म, मालारानी-५	निजि नर्सरीलाई अनुदान उपलब्ध गराई
४				३०००००	सुफा देउराली एग्रो फरेष्ट्र नर्सरी, स.न.पा-६	
५				१०००००	पृष्ठभूमि कृषि सहकारी संस्था लि. सि.न.पा १२	
६	जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावार	विरुवा उत्पादन	३०००००	२३४०५०	मालारानी नर्सरी, मालारानी-२	अमानत मार्फत
७	सर्शत अनुदान	जडिबुटी विरुवा उत्पादन	५०००००	१०००००	दर्गाफाट नर्सरी, पाणिनी- ३	अमानत मार्फत
८				१९००८७	कुटाकाडाँडा वस्तीका चौर सा.व. मालारानी-२	सा.व.लाई अनुदान उपलब्ध गराई
९		अन्य विरुवा उत्पादन	३०००००	१०००००	दर्गाफाट नर्सरी, पाणिनी- ३	कर्मचारीहरुलाई अमानतबाट
१०				२०००००	रुब्दीगर्ता सा.व.. स.न.पा. १०	सा.व.लाई अनुदान उपलब्ध गराई
जम्मा			२२०००००	१९२४१३७		

सम्पन्न भएका कामहरु :निजि तथा सार्वजनिक स्थानमा रोपणका लागि उपयुक्त हुने वन प्रजातिका विरुवाहरु क्रमश तेजपात-४७९९९, किम्बु-१७०५७, बकाइनो-३७४२७, इपिलईपिल-१५९८९, राई

खन्यु-५०००, सेतो सिरिस-३००, श्रीखण्ड-५१, टाँकी-३५००, अमला-६७०५, मेन्डोला-४८००, जैतुन-२००, जामुन-६५११, पैयु-८१३७, फडेल-५८०, रिठा-२७०, सिसौ-२३००, सिमल-१८७५, सिप्लीकन-१०, चिलाउने-५०००, चिउरी-११०२७, गिठी-२५००, गिठीदार-५०, शितल चिनी-२००, उत्तिस-१५०५, चाँप-१२००, कोइरालो-६६८४, कपुर-८२३१, कपास- ९००, कल्की-५०७, खरि-५२००, खयर-४०००, धुपी सल्ला-५२ रोपन लायक विरुवा उत्पादन गरेको ।

उपलब्धीहरु : एक जिल्ला एक जडिबुटी पकेट क्षेत्र अन्तर्गत मालारानी, छत्रदेव र पाणिनी गाँउपालिकालाई पकेट क्षेत्र घोषण गरि आगामि आर्थिक वर्षमा बहुवर्षिय विरुवा रोपणका लागि विरुवा तयार भएको तथा निजि कृषिकले आफ्नो निजि आवादीमा कृषि वन प्रवर्दनका लागि विभिन्न किसिमका डालेघाँसका विरुवा उत्पादन गरि वितरण गरिएको तथा सामुदायिक वन, मनोरञ्जन पार्क तथा खोला किनारमा वृक्षारोपणमा सहयोग पुगेको ।

नर्सरीमा विरुवा उत्पादनको भ्रमलक

३.३. वृक्षारोपण

सि.न	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	कार्यक्षेत्र (स.डि.व.का)	वृक्षारोपण (हेक्टर)	कार्य सम्पादन प्रकृया
१	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण र व्यवस्थाप	वृक्षारोपण/पु नरोपण/संरक्ष ण/तारवार समेत	१००००००	४०००००	सन्धिखर्क	४	अमानत मार्फत
२				२०००००	वाणगंगा	२	
३				२०००००	पाणिनी	२	
४				२०००००	मालारानी- छत्रदेव	२	
५	जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैनदावार	पकेट क्षेत्रमा वृक्षारोपण	८०००००	५६००००	मालारानी- छत्रदेव	७	अमानत मार्फत
६				२४००००	पाणिनी	३	
जम्मा			१८०००००	१८०००००		२०	

सम्पन्न भएका कामहरु : पकेट क्षेत्र विशेषमा जैविक बार सहित जिल्लाका विभिन्न स्थानमा रहेको सामुदायिक वनहरुमा कुल २० हेक्टर क्षेत्रफलमा तेजपात विरुवा रोपण गरिएको ।

उपलब्धि : स्थानिय स्तरमा रोजगारी **सिर्जना** भएको तथा सा.व.का खाली स्थान तथा भाडी बुट्यान रहेको स्थानलाई सफाई गरी समुहको आम्दानी बढाउने प्रजातिको वृक्षारोपण गरिएको ।

वृक्षारोपण क्षेत्रका केही भलकहरु

३.४. नर्सरी स्थापना, नर्सरी मर्मत तथा स्तरउन्नति

सि.न.	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	स्थान	कार्य सम्पादन प्रकृया
१	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण र व्यवस्थाप	निजि नर्सरी स्थापनाका लागि अनुदान	१०००००	१०००००	पृष्ठभूमि कृषि सहकारी संस्था लि. सि.न.पा १२	अमानत मार्फत
२		नर्सरी मर्मत/स्तरउन्नति	२०००००	६००००	डि.व.का वाट संचालित सन्धिखर्क, दुर्गाफाँट नर्सरी	अमानत मार्फत
३				१२००००	कुटाकाडाँडा वस्तीका चौर, सिद्ध र रुब्दीगर्ता सा.व.को नर्सरी	सा.व.लाई अनुदान उपलब्ध गराई
४	सर्थात अनुदान	नर्सरी मर्मत	४००००	४००००	डोहोटे नर्सरी	अमानत मार्फत
जम्मा			३४००००	३४००००		

सम्पन्न भएका कामहरु : जमिनको भु-सत सम्याउने, बेड निर्माण गर्ने, नर्सरीको बारबेर गर्ने, नर्सरीका वेडहरुमा सरसफाई एवं मर्मत गरिएको ।

उपलब्धि : डिभिजन वन कार्यालयबाट संचालित ३ तथा सामुदायिक वनबाट संचालित ३ वटा गरी ६ वटा नर्सरीको स्तरउन्नति गरी विरुवा उत्पादनको क्षमता वृद्धि भएको ।

नर्सरी मर्मत तथा स्तरउन्नतिका कार्यका केही भलकहरु

३.५. जडिबुटी तथा फलफुलका विरुवा खरिद तथा वितरण

सि.न.	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	प्रजाति	कार्य सम्पादन प्रकृया
१	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण र व्यवस्थाप	निजि कृषि वन प्रवर्धन	१००००००	८९९९९८	आँप, लिचि, कागती र अम्बा	दरभाउपत्र मार्फत
२	जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैनादावार	विरुवा खरिद	७०००००	४६०६००	दाँते ओखर, टिमुर	अमानत तथा दरभाउपत्र मार्फत
३	सर्शत अनुदान	फलफुल विरुवा उत्पादन,	१००००००	९१६४६३	आँप, लिचि, कागती र अम्बा	दरभाउपत्र मार्फत
जम्मा			२७०००००	२२७७०६१		

सम्पन्न गरिएका: आँप, लिचि, कागती, अम्बा, दाँते ओखर, टिमुरका विरुवा खरिद गरिएको ।

उपलब्धि : वृक्षारोपण वर्ष २०७६ अन्तर्गत फलफुलमा आत्मनिर्भर बनाउने गरि नेपाल सरकारले सुरु गरेको योजना अनुरूप पछिका लागि आम्दानीको श्रोत हुने फलफुलका विरुवा खरिद गरि स्थानि कृषि समुह, सहकारी तथा सामुदायिक वनमा वृक्षारोपण गरिएको ।

जडिबुटी तथा फलफुलका विरुवा खरिद र वितरणका केही भलकहरु

३.६. विभिन्न तालिम तथा बैठकहरु

सि.न.	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	स्थान	कार्य सम्पादन प्रकृया
१		रेकड किपिङ्ग, लेखा तथा सुशासन सम्बन्धि सरोकारवालाहरु संग अन्तरक्रिया	६०००००	६०००००	प्रत्येक सव डिभिजन वन कार्यालयमार्फत ४।४ क्लस्टर विभाजन गरी	अमानत मार्फत
२	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण र व्यवस्थापन	वन व्यवस्थापन सम्बन्धि स्थलगत अभ्यास	६०००००	६०००००	प्रत्येक सव डिभिजन वन कार्यालयमार्फत ४ वटा सा.व.मा	अमानत मार्फत
३		लक्षित वर्गको क्षमता अभिवृद्धि तालिम	१२००००	६००००	सितगंगा, वाणगंगा र सन्धिखर्क सव डिभिजन वन कार्यालयमा	अमानत मार्फत
४		जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समितिको बैठक	१५००००	१२९६८०	डिभिजन वन कार्यालय	अमानत मार्फत
५	जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैनादावार	विरुवा उत्पादन तथा नर्सरी व्यवस्थापन सम्बन्धि कोचिङ्ग	१०००००	१०००००	सन्धिखर्क सव डिभिजन वन कार्यालय	अमानत मार्फत
६	सर्शत अनुदान	फोकल टिम बैठक	१५०००	१५०००	डिभिजन वन कार्यालय	अमानत मार्फत
कुल जम्मा			१५८५०००	१४९६६८०		

सम्पन्न गरिएका कार्यहरु तथा उपलब्धिहरु

१. सामुदायिक वनको लेखा श्रोस्ता प्रणालिलाई चुस्तदुरुस्त राखी सामाजिक उतरदायित्व कायम गर्न तथा शुसासन अभिवृद्धि गरी लेखा प्रणालीमा देखिने समस्या निवारणका लागि जिल्लाका सामुदायिक वनहरुलाई २४ वटा कलस्टरमा विभाजन गरी सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका पदाधिकारीहरुलाई दुई दिने रेकर्ड किपिङ्ग, लेखा तथा सुशासन सम्बन्धि तालिम संचालन सम्पन्न भएको छ । उक्त तालिममा जिल्लाका विभिन्न सामुदायिक वनका ७०४ जना पदाधिकारीहरु लाभाम्वित भएका थिए ।
२. विभिन्न २४ वटा सामुदायिक वनका उपभोक्ताहरुलाई वन क्षेत्रमा रहेका भाडी बुट्यान हटाउने तथा पत्याउने लगायतका क्रियाकलाप सम्बन्धि स्थालगत अभ्यास संचालन गरिएको । उक्त क्रियाकलाप गर्न विभिन्न सामुदायिक वनका करिब ११०० उपभोक्ताहरुको सहभागित रहेको थियो ।
३. सामुदायिक वनका गरिब, दलित, पछाडि परेको महिलालाई नेतृत्व विकास तथा क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम उपलब्ध गराईएको । उक्त तालिमबाट जिल्लाका करिब १५० महिलाहरु लाभाम्वित भएका ।
४. जिल्ला स्थित वन क्षेत्रसंग सम्बन्धि सरोकारवाला निकायहरुलाई चालु आ.व.को बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्तुतिकरण, जिल्ला स्थित वन तथा वन्यजन्तु नियन्त्रण इकाई तथा अन्तरजिल्ला समन्वय बैठक आयोजना गरि जैविक विविध संरक्षणका लागि आगामि दिनमा गनुपर्ने क्रियाकलाप सहित हाल कार्यान्वयनका क्रममा कहि कतै कमिकजोरी भएको पाईमा त्यस्ता क्षेत्र सुधारका लागि सुझाव संकलन गरिएको ।
५. गुणस्तरी विरुवा उत्पादन तथा नर्सरी व्यवस्थापन सम्बन्धि जिल्लामा रहेका नर्सरी नाईकेहरुलाई सात दिने तालिम प्रदान गरिएको । उक्त तालिमबाट विभिन्न नर्सरीका २५ जना प्रशिक्षित भएका ।
६. जिल्लामा गठन भएको जिडिबुटी सम्बन्धि फोकल टिमको बैठक बसी चालु आर्थिक वर्षमा जिडिबुटी भण्डारण केन्द्र स्थापनाका विनियोजित बजेटबाट पाणिनी-३ अर्घाखाँचीमा जिडिबुटी भण्डारण केन्द्र स्थापना गरिएको ।

रेकड किपिङ्ग तालिम

वन व्यवस्थापन सम्बन्धि स्थालगत अभ्यास

समन्वय बैठक

नर्सरी व्यवस्थापन सम्बन्धि कोचिङ

३.७.शहरी हरित पार्क तथा पर्यापर्यटन विकास कार्यक्रम

सि.न.	आयोजना	क्रियाकलाप	लागत अनुमान	खर्च रकम		स्थान	कार्य सम्पादन प्रकृत्या
				कार्यालयको तर्फबाट	जनसहभागिता		
१	सर्शत अनुदान	पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन	२५२२००	२०००००	५२२००	सन्धिखर्क -५	सा.व.उ.स. मार्फत
२			२३७९८३	२०००००	३७९८३	मालारानी-४	
३			२६६९८९.५	२०००००	६६९९०	सन्धिखर्क-१	
४			२३५६९५.४	२०००००	३५६९५	भुमिकास्थान-२	
५		सहरी हरित पार्क निर्माण	६२०१३५.८	५०००००	१२०१३६	सन्धिखर्क-१०	उपभोक्ता समितिमार्फत
६			५८३२७७.४	५०००००	८६२७७	भुमिकास्थान-२	
कुल जम्मा			२१९६२८१	१८००००	३९९२८१		

सम्पन्न गरिएका कार्यहरु तथा उपलब्धिहरु

१. सन्धिखर्क-५ अर्घाखाँचीमा रहेको रिङ्गदीडाँडा सामुदायिक वनमा रहेको खाली चौरमा पोखरी निर्माण, भूमिकास्थान-२, जाबुने पोखरा अर्घाखाँचीमा चौपारी निर्माण, मालारानी-४, अर्घाखाँचीमा रहेको देउराली सामुदायिक वनमा ट्रस्ट निर्माण तथा सन्धिखर्क-९ अर्घाखाँचीमा रहेको रिपाहापाखा सामुदायिक वनमा पिकनिक स्थल निर्माण लगायका कार्य पर्यापर्यटन प्रवर्द्धक कार्यक्रमबाट सम्पन्न भएको ।
२. सन्धिखर्क-९० अर्घाखाँचीको मालिका स्वारा समुदायिक वनको खाली रहेको स्थानमा पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यका साथ मन्दिर, आश्रम स्थल, पोखरी लगायका पार्क निर्माण तथा भूमिकास्थान-२ मा ट्रस्ट सहितको पिकनिक स्थलको निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ।

पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन तथा शहरी हरित पार्क निर्माणका केही झलकहरु

३.८. जैविक विविधता सुचना केन्द्र तथा सिमसार क्षेत्रको संरक्षण

सि.न.	आयोजना	क्रियाकालाप	लागत अनुमान/बजेट	खर्च		स्थान	कार्य सम्पादन प्रकृया
				कार्यालयको तर्फबाट	जन सहभागिता		
१	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण र व्यवस्थाप	जैविक विविधता सम्बन्धि सुचना केन्द्र स्थापना	५०००००	५०००००	०	डिभिजन वन कार्यालय अर्घाखाँची	अमानतबाट
२		सिमसार क्षेत्रको संरक्षण	१३२०८४५	१००००००	३२०८४५	सन्धिखर्क-६	उपभोक्ता समिति मार्फत
कुल जम्मा			१८२०८४५	१५०००००	३२०८४५		

सम्पन्न गरिएका कार्यहरु तथा उपलब्धिहरु

- जिल्लाको सन्धिखर्क नगरपालिका वडा नं. ६ पर्ने सितखोलाको उद्यगम स्थलका रुपमा रहेको प्राकृति सिमसार क्षेत्रको संरक्षण गरी वर्षातको समयमा पानी संकलन भई सिचाँई हुने, सुख्खा समयमा वन्यजन्तु तथा चराचुरुङ्गीको लागि पिउने पानीको स्रोत उपलब्ध हुने तथा सिचाईका लागि उपयोगी हुने लगायका उदेश्यका साथ उक्त प्राकृतिक सिमसार क्षेत्रमा पानी संकलनका लागि पर्खाल निर्माणको कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- अर्घाखाँची जिल्लामा पाईने मुख्य प्रजातिका वनस्पति, वन्यजन्तु तथा खनिजजन्य तत्वको जानकारी गराउने उदेश्यका साथ डिभिजन वन कार्यालय परिसरमा रहेको कर्मचारी आवाश क्षेत्र माथि सुचना केन्द्र स्थापन गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।

पँचेनापोखरीको सिमसार क्षेत्र

जैविक विविधता सुचना केन्द्र

३.९ पर्यटन विकास तथा प्रवर्धन कार्यक्रम (उपभोक्ता समिति मार्फत संचालन भएका)

सि.न	आयोजना	क्रियाकलाप	लागत अनुमान	खर्चको विवरण		स्थान
				कार्यालयको तर्फबाट	जन सहभागिता	
१	पर्यटन प्रवर्द्धन तथा विकास	ज्योति बाल उद्यान निर्माण	३६१७८५८	२९६९४९४	६४८३६४	सितगंगा-४
२		माइकाथान मन्दिरमा पर्यटकीय पूर्वाधार निर्माण	१२७६७६०	१००००००	२७६७६०	पाणिनी-६
३		मालरानी/बामरुख नरसिंह क्षेत्रमा पर्यटकीय पूर्वाधार निर्माण	६०६३३८३	५००००००	१०६३३८३	मालरानी-३ र ६
४		विन्दावासीनी मन्दिर संरक्षण तथा पर्यटकीय शिव मन्दिर निर्माण	३९९५४३६	२९५२६२५	१०४२८११	सितगंगा-५
५		पर्यटकीय थानपति मन्दिर निर्माण	११३०२९६	१००००००	१३०२९६	छत्रदेव-५
६		इश्वरी देवालयको निर्माण	११८८६५७	१००००००	१८८६५७	छत्रदेव-१
७		नरापनी-कालिकाटे-पाणिनी तपोभूमि पदमार्ग निर्माण	६४४१०१९	१०१४३११	४१०९५१	सन्धिखर्क-६
८		शिव पाँचायन मन्दिर निर्माण तथा मर्मत	१२३५००४	१००००००	२३५००४	पाणिनी-२
९		हुसेनी इमामबडा मर्मत संभार	१२०००१३	१००००००	२०००१३	छत्रदेव-२
१०		हसनी मस्जित मर्मत तथा कब्रस्थान व्यवस्थापन	१२००३१५	१००००००	२००३१५	छत्रदेव-१
११		सर्शत अनुदान	कालिका मन्दिर निर्माण	१०६६८२६	६८८४३१	३७८३९५
कुल जम्मा			२८४१५५६७	१८६२४८६१	४७७४९४९.१	

सम्पन्न गरिएका कार्यहरु तथा उपलब्धिहरु

१. सितगंगा-४ अमराई अर्घाखाँचीमा रहेको बाल उद्यानमा गेट निर्माण, बालबालिका खेल्ने सामग्री खरिद तथा जडान तथा वार सहितको पर्खाल निर्माण कार्य सम्पन्न भई बालबालिकाको लागि मानोरञ्जन स्थलको रुपमा विकास भएको ।

२. मालारानी-६ अर्घाखाँचीमा रहेको धार्मिक महत्वको माइकाथान मन्दिरको निर्माण कार्य सम्पन्न गर्दा स्थानिय स्थरमा रोजगारी **सिर्जना** भएको तथा धार्मिक महत्व विस्तार भएको ।
३. मालारानी-६ बमरुक अर्घाखाँचीमा पर्ने धार्मिक महत्वको नरसिंहस्थानमा **शौचालय** निर्माण, गुफामा ढोका निर्माण, पार्किङ स्थलको निर्माण, पर्खाल निर्माण तथा त्यसमा तारवार लगायका कार्य सम्पन्न भई दशनार्थिहरुले प्रयोग गरी ल्याउने सवारीसाधन राख्ने पार्किङ स्थलको निर्माण तथा ऐतिहासिक गुफा व्यवस्थापन भई आगामि दिनमा पर्यटन विकासको आधार तयार भएको ।
४. मालारानी- ३ र ६ मा पर्ने ऐतिहासिक मालारानी मन्दिर सम्मा सहज पहुचका लागि सिडी निर्माण, मन्दिर वरीपरी सुरक्षित तारवार तथा मनचिन्ते पानी सम्मको सहज पहुचका लागि सिडि निर्माणको कार्य सम्पन्न गरिएको ।
५. सितगंगा-५ अर्घाखाँचीमा रहेको विन्धवासिनी मन्दिर परिसरमा मन्दिर निर्माण, पर्खाल तथा गेट निर्माण लगायतका कार्य सम्पन्न भई धार्मिक पर्यटन प्रवर्धनको लागि आधार तयार भएको ।
६. छत्रदेव-५ अर्घाखाँचीमा रहेको प्रसिद्ध थानपति मन्दिरको निर्माण कार्य सम्पन्न गरिएको ।
७. छत्रदेव-१ अर्घाखाँचीमा रहेको इश्वरी देवालय मन्दिर निर्माण कार्य सम्पन्न गरिएको ।
८. अर्घाखाँची जिल्लाको प्रमुख पर्यटकीय स्थान नरपानी र नेपाली सास्कृति तथा विश्व भाषा सम्पदाको प्रमुख स्थल पाणिनी तपोभूमि क्षेत्रलाई पैदल यात्रा मार्फत जोड्ने गरी पदमार्गको करिब ३०० मिटर निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ।
९. पाणिनी-२ अर्घाखाँचीमा रहेको शिवपंचायन मन्दिरको निर्माण कार्य सम्पन्न गरिएको ।
१०. छत्रदेव-२, अर्बुन अर्घाखाँचीमा रहेको मुस्लिम धर्मावल्कीको आस्थाको धरोर हुसेनी इमामवडा मस्जित परिसरमा पर्खाल निर्माण तथा मर्मत संभारको कार्य सम्पन्न गरिएको ।
११. छत्रदेव-१ अर्घाखाँचीमा रहेको मुस्लिम धर्मावल्कीको आस्थाको धरोर हसेनि मस्जितको मर्मत संभार तथा कब्रस्थान व्यवस्थापन कार्य सम्पन्न गरिएको ।
१२. पाणिनी-६, अर्घाखाँचीमा रहेको सांस्कृत, धार्मिक तथा पुरातात्विक महत्वको कालिक मन्दिर निर्माणको थालनी गरिएको ।

ज्योति बाल उद्यान निर्माणको भ्रमलक

माईकोथान भगवती मन्दिर

माइकाथान मन्दिर निर्माण

मालारानी दरवारको पहुँच मार्ग

दरवारमा तारबार निर्माण

नरसिंह मन्दिरमा पर्यापर्यटन पूर्वाधार विस्तार अन्तर्गतका केही भलकहरु

विन्धवासनि मन्दिर परिसरमा पर्यापर्यटन पूर्वाधार विस्तार अन्तर्गतका केही भलकहरु

थानपति मन्दिर निर्माण

इश्वरी देवालय मन्दिर निर्माण अन्तर्गतका

मस्जित व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यहरुका केही झलक

पदमार्ग शिव पंचायन मन्दिर निर्माण

३.१०.पर्यटन विकास तथा प्रवर्धन कार्यक्रम (बोलपत्र आव्हानको मार्फत संचालित)

सि.न.	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	स्थान	कार्य सम्पादन प्रकृया
१	पर्यटन प्रवर्द्धन तथा विकास	सहिद मनोज भूपेन्द्र स्मृती पार्क	५००००००	४२३४९९६.५४	सन्धिखर्क-६	बोलपत्र आव्हान मार्फत
२		पाणिनी तपोभूमि क्षेत्रमा पर्यटकीय पूर्वाधार निर्माण	१०००००००	५९०५८७८	पाणिनी-२	
३		छत्रदेवालय परिसरमा पर्यटकिय पूर्वाधार विस्तार	२००००००	२००००००	छत्रदेव-५	
४		ऐतिहासिक खाँचीकोट मन्दिर संरक्षण एवं पर्यटकीय पूर्वाधार विस्तार	१५०००००	१२५७४८०	सन्धिखर्क-७	
५		अर्घा भगवति मन्दिरमा पर्यटकीय पूर्वाधार विकास	५००००००	२४८७५०३	सन्धिखर्क-९	
६	सर्शत अनुदान	खाँचीकोट दरवार संरक्षण	१००००००	९८५७८९.११	सन्धिखर्क-७	
कुल जम्मा			२४५०००००	१६८७९६४५.७		

सम्पन्न गरिएका कार्यहरु तथा उपलब्धिहरु

१. सन्धिखर्क-६ नरपानीमा रहेको निर्माणधिन सहित मानोज भूपेन्द्र स्मृति पार्कमा पर्खाल निर्माण तथा घाँस रोपण गरी पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रको रुपमा विकास गरिएको ।
२. पाणिनी-१ अर्घाखाँचीमा पर्ने संस्कृत व्याकरणको उद्भवस्थल तथा विश्व भाषा सम्पदाको प्रमुख स्थलमा रहेको पाणिनी तपोभूमि क्षेत्रमा करिब ५०० क्षमताको बहुबर्षिक ठेक्का प्रकृयाबाट सभाहल निर्माणका लागि शिलान्यास भई कार्य प्रकृयमा रहेको ।
३. छत्रदेव-५ अर्घाखाँचीमा रहेको धार्मिक महत्वको छत्रदेवालय मन्दिर सम्मको सहज पहुचका लागि आकर्षक आकाशे पुल, वक्ष स्थल, पर्खाल तथा गेट निर्माणको कार्य सम्पन्न भई आवतजावतमा सहज भएको ।

४. सन्धिखर्क-९ अर्घाखाँचीमा रहेको धार्मिक तथा ऐतिहासिक अर्घा दरवार र त्यसका परिषरमा रहेको मन्दिरको संरक्षण गर्ने उद्देश्यका साथ पर्खाल निर्माण, रेलिङ्ग, ढुङ्गा छाप्ने र सिढी बनाउने कार्य सम्पन्न भएको ।
५. सन्धिखर्क-७ अर्घाखाँचीमा रहेको ऐतिहासिक खाँचिकोट दरवार सम्म सहज पहुचका लागि रेलिङ्ग तथा सिडि निर्माण कार्य सम्पन्न गरिएको ।

सहिद पार्कमा पर्खाल निर्माण तथा ढुबो रोपण कार्यको केही भलक

छत्रदेवालय मन्दिरमा पर्यटकीय पूर्वाधार निर्माण चरणका केही भलकहरु

पाणिनी तपोभूमिमा सभाहल निर्माणका कार्यको शिलान्यस गदै प्रदेश सदस्य रामजी प्रसाद घिमिरे

अर्घाभगवती मन्दिर पर्यटन प्रवर्धनका पूर्वाधार तयारीका केही झलकहरु

खाँचीकोट दरवारमा पर्यापर्यटन प्रवर्धनका लागि पहुचमार्गमा रेलिङ्ग निर्माण कार्यको झलक

३.११. विभिन्न गोष्ठी तथा पुरस्कार वितरण

सि.न.	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	कैफियत
१	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता	वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठी	१५००००	१५००००	प्रत्येक सव डिभिजन वन कार्यालयहरुबाट आगामी आर्थिक वर्ष संचालन गर्न सकिने कार्यक्रम र ति कार्यक्रम संचालनका लागि आवश्यक

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

सि.न.	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	कैफियत
	संरक्षण र व्यवस्थाप				पर्ने बजेट तर्जुमा गरी समग्र जिल्लाको आगामी वर्षको कार्यक्रम तयार भएको
२		चौमासिक तथा वार्षिक समिक्षा गोष्ठी	९००००	९००००	प्रत्येक चौमासिकमा डिभिजन वन कार्यालय र मातहतका सब डिभिजन वन कार्यालयले सम्पादन गरेको कामहरुको समिक्षा गरी भएको कमी कमजोरीहरुको सुधार गरी प्रभावकारी कार्य सम्पादन भएको ।
३		उत्कृष्ट सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, निजी वन धनी, कृषकलाई पुरस्कार	५००००	५००००	प्रत्येक सब डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने सामुदायिक वनहरु मध्ये वन संरक्षण र व्यवस्थापनमा उत्कृष्ट कार्य गर्ने सा.व तथा जिल्लाको मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यस्थापनमा यस कार्यालयलाई सहयोग पुऱ्याउने स्थानिय व्यक्तित्वलाई पुरस्कृत गरिएको
४		उत्कृष्ट कर्मचारीहरुलाई पुरस्कार	२००००	२००००	प्रत्येक सब डिभिजन वन कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारी मध्ये वन, वन्यजन्तु तथा जैविक विविधता संरक्षणका क्षेत्रमा उत्कृष्ट कार्य गर्ने कर्मचारीहरुलाई पुरस्कार वितरण गरिएको ।
कुल जम्मा			३१००००	३१००००	

वार्षिक योजना तथा चौमासिक समिक्षा गोष्ठीका केही भलक

उत्कृष्ट सा.व. तथा कर्मचारीहरुलाई पुरस्कार वितरण कार्यक्रमका केही भलकहरु

३.१२. कार्यक्रम अनुगमन तथा प्रकाशनहरु

सि.न	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	कैफियत
१	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण र व्यवस्थाप	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा अनुगमन पुस्तिका तयारी	३२००००	३१४०००	जिल्लामा रहेको ३९३ वटा सामुदायिक वनको अनुगमन गरी उक्त अनुगमनबाट प्राप्त तथ्याङ्कालाई विश्लेषण सामुदायिक वनको अनुगमन पुस्तिका प्रकाशन गरिएको ।
२		होडिङ्ग बोर्ड/फ्लेक्स/भित्तेलेखन/पर्चा पम्पलेट/अफिस डायरी आदी	१५००००	१५००००	कार्यालयको सक्षिप्त जानकारी सहितको वन डायरी, मानव वन्यजन्तुद्वन्द्व सम्बन्धि न्युनिकरण सम्बन्धि जनचेतनामुलक पुस्तिका प्रकाशन तथा अर्घाखाँची जिल्लामा पाईने वनस्पति तथा वन्यजन्तुको छोटकरी विवरण सहितको सन्देशमुलक सामाग्री तयार भएको ।
३		वार्षिक प्रतिवेदन/एकटिभिटी प्रोफाइल तयारी तथा छपान	१५००००	१५००००	स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमहरुको भए गरेका क्रियाकलापहरुको सक्षिप्त विवरण, प्रगतिको अवस्था, उपलब्धीको विवरण लगायतका विविध क्रियाकलाप समेटी आ.व. ०७६।०७७ को वार्षिक प्रतिवेदन/एकटिभिटी प्रोफाइल तयार भएको
४		सरोकारवालाहरुसंगको अनुगमन	१२००००	१२००००	जिल्ला वन समन्वय समितिका सदस्यहरुद्वारा चुरे क्षेत्रका सामुदायिक वनबाट भए गरेको कामको अवलोकन गरिएको, तिन स्थानमा अन्तरजिल्ला समन्वय बैठक आयोजना गरिएको तथा अवैध रुपमा हुने वन्यजन्तुको चोरी सिकारी तथा निकासीका नियन्त्रणका लागि जिल्ला स्थित अर्धन्यायिक निकायका प्रमुख, जिल्ला स्थित सुरक्षा निकायका प्रमुख समेतको उपस्थितिमा बैठक सम्पन्न भएको ।
५		अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च	२४००००	१६२४६२	यस आ.व.मा भएका कामको नियमित अनुगमन तथा लकडाउनका समयमा हुन सक्ने संभावीत चोरी निकासी नियन्त्रणका उक्त अवधिभर नियमित अनुगमन गरिएको ।
६		जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावार	सहजिकरण/अनुगमन/इ नधन आदी	१०००००	५४२०९
कुल जम्मा			१०६००००	९५०६७१	

जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समिति सहित सरोकारवाला निकायको अनुगमन

वृक्षारोपण, पुनरुत्पादन कटान, चोरी कटानी तथा पर्यटन कार्यक्रमको डि.व.का बाट भएको अनुगमन

३.१३. जडिबुटी भण्डारण तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना

सि.न.	आयोजना	क्रियाकलाप	स्थान	लागत अनुमान	खर्च		कार्य सम्पादन प्रकृया
					कार्यालयको तर्फबाट	जन सहभागिता	
१	जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैनादावार	जडिबुटी भण्डारण तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना	पाणिनी-३	१०५८८३६	१००००००	५८८३६	उपभोक्ता समिति मार्फत
कुल जम्मा				१०५८८३६	१००००००	५८८३६.४३	

सम्पन्न गरिएका कार्यहरु तथा उपलब्धिहरु

विगतका आर्थिक वर्षहरुमा पाणिनी गाँउपालिका तथा यस कार्यालयको संयुक्त पहलमा तेजपात पकेट क्षेत्र घोषण मार्फत गरिएको वृक्षारोपण तथा प्राकृतिक तेजपातको प्रचुरता समेत रहेको पाणिनी गाँउपालिकाबाट उत्पादन हुने जडिबुटीलाई संकलन गरी भण्डारण गर्ने उद्देश्यका साथ जडिबुटी फोकल टिमको बैठकमार्फत निर्णय गरी पाणिनी ३ खिदिममा भण्डारण केन्द्र निर्माण गरिएको ।

जडिबुटी भण्डारण केन्द्र निर्माण चरणका केही फलकहरु

३.१४. अन्य विविध कार्यक्रमहरु

३.१४.१. वन संरक्षण सम्बन्धि कार्यक्रमहरु

सि.न	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट	खर्च रकम	कैफियत
१	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण र व्यवस्थाप	रेडियो/टेलिभिजन/पत्रपत्रिका/क्यालेन्डर/अफिस डायरी आदी	२१००००	२१००००	संचारमाध्यमबाट वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व तथा वृक्षारोपण सम्बन्धि प्रचारप्रसार गरिएको

सि.न	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट	खर्च रकम	कैफियत
२		अग्नि नियन्त्रण सम्बन्धि सामाग्री उपकरण तथा समान खरिद तथा वितरण	१४००००	१४००००	उपकरण खरिद गरि वितरण गरिएको ।
३		वन डहेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन योजना तयारी तथा कार्यान्वयन	३०००००	२६८०६९	डहेलो नियन्त्रणका लागि योजना तयार गरी सोही अनुसार प्रचार सामाग्री तयारी, सुचना प्रकाशन, सामाग्री खरिद गरिएको ।
४		मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा वन्यजन्तु उद्धार	५००००	२९६९६	वन्यजन्तु उद्धारमा खटिएका कर्मचारी, सुरक्षा निकाय लगायक स्थानियहरुलाई खाजा, खाना आदीमा खर्च गरिएको ।
५		अतिक्रमण तथा चोरी निकासी नियन्त्रणका लागि गस्ती परिचालन	२५००००	२५००००	लकडाउन तथा चाडपर्वको समयमा हुन सक्ने चोरी निकासी नियन्त्रणका लागि गस्ती परिचालन खर्च गरिएको
६		सहभागितामुलक अतिक्रमण, चोरी कटानी तथा चोरी शिकारी नियन्त्रण	२०००००	२०००००	सरोकारवाला निकाय सहितको संयुक्त टोली बनाई परिचालन गरिएको तथा कर्मचारीहरुलाई फिल्ड गियर खरिद गरी वितरण गरिएको ।
७		अग्नि नियन्त्रण सम्बन्धि सामाग्री उपकरण तथा वितरण	२०००००	२०००००	उपकरण खरिद गरि वितरण गरिएको ।
८	सर्शत अनुदान	वन डहेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन	२०००००	१८१८७४	वन डहेलो नियन्त्रण सम्बन्धि प्रचार सामाग्री खरिद तथा अग्नि नियन्त्रण सामाग्री खरिद गरिएको ।
कुल जम्मा			१५५००००	१४७९५५ ९	

मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापनका केही भलकहरु

वन संरक्षणका लागि गरिएको संयुक्त गस्ती परिचालनका केही भलकहरु

वन डढेलो नियन्त्रणका लागि भएका कार्यहरुका केही भलकहरु

३.१४.२. इको क्लब गठन तथा संजाल निर्माण

सि.न.	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	कैफियत
१	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण र व्यवस्थाप	डढेलो नियन्त्रण/वन्यजन्तु संरक्षण, /चोरी कटानी तथा सिकारी नियन्त्रण सम्बन्धि इको क्लब गठन	१००००	२५०००	वाणगंगा र सितगंगा सब डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने पाँच वटा विद्यालयमा इको क्लब गठन गरिएको ।
२		डढेलो नियन्त्रण संजाल निर्माण तथा परिचालन	१२००००	१०००००	जिल्लामा रहेको सामुदायिक वनहरुको समुह बनाई डढेलो नियन्त्रणका लागि संजाल गठन गरिएको ।
कुल जम्मा			२१००००	१२५०००	

इको क्लब गठन

वन डढेलो संजाल निर्माण

३.१४.३. वातावरण प्रदुषण नियन्त्रण सम्बन्धि कार्यक्रमहरु

सि.न.	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	कैफियत
१	सर्शत अनुदान	सार्वजनिक स्थान, गाँउ, नगर सरसफाई कार्यक्रम	५००००	३००००	स्थानिय जनसमुदायको सहभागितामा जिल्लाका तिन स्थानमा सरसफाई कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको ।
२		फोहोरलाई श्रोतमा नै वर्गिकरण गरी व्यवस्थापन गर्न जनचेतना अभिवृद्धि गराउने	३५०००	३५०००	सन्धिखर्क सब डिभिजन वन कार्यालयमा जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको ।
३		प्लाष्टिकको भोलाको विकल्पको रुपमा बैकल्पिक भोला प्रयोगलाई प्रवर्तन तथा प्रदुषण नियन्त्रण	५००००	५००००	प्रचारप्रसारका लागि बैकल्पिक भोला तयार गरि कर्मचारीहरुलाई वितरण गरिएको ।
कुल जम्मा			१३५०००	११५०००	

प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धि कार्यक्रमहरुका केही भलकहरु

३.१४.४. सामुदायिक वनको कार्ययोजना तयारी तथा पुनरावलोकन

सि.न	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	स्थान	कैफियत
१		वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन पद्धतिमा आधारित सामुदायिक वनको कार्ययोजना तयारी	४०००००	४०००००	पाणिनी सव डिभिजन वन कार्यालय	जुखुदी सल्लेन्द्रारा दह र गोपाल सिद्ध सा.व.उ.स.उपभोक्ता समिति मार्फत कार्य सम्पन्न गरिएको ।
२	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण र व्यवस्थापन	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहयोग	११०००००	९७०५००	वाणगंगा, पाणिनी, सितगंगा, भुमिकास्थान र सन्धिखर्क स.डि.व.का.	विभिन्न ११ वटा सामुदायिक वनलाई कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहयोग उपलब्ध गराईएको साथै उक्त कार्यबाट ११ हेक्टर वृक्षारोपण कार्य समेत उपभोक्ता समितिमार्फत गरिएको
३		सामुदायिक वनको कार्ययोजना	५२५०००	४६५०००	सम्पूर्ण स.डि.व.का.	आर्थिक अवस्था कमजोर भएका

सि.न	आयोजना	क्रियाकलाप	बजेट रकम	खर्च रकम	स्थान	कैफियत
		पुनारावलोकन				विभिन्न ३१ वटा सामुदायिक वनहरुको कार्ययोजना कर्मचारी मार्फत तयार गरिएको
४		सामुदायिक वन गठन तथा कार्ययोजना तयारी	७५०००	२५०००	मालारानी-छत्रदेव स.डि.व.का.	बिसौना बोटारी सा.व.उ.स. छत्रदेव-७ कर्मचारी मार्फत सम्पन्न गरिएको ।
५		निजि वन दर्ता	१०००००	६००००	सन्धिखर्क र मालारानी-छत्रदेव स.डि.व.का.	१२ वटा निजि वनको स्थलगत चेकजाँच गरी दर्ताका लागि सम्बन्धित स्थानिय निकायमा सिफारिस गरिएको ।
६	सर्शत अनुदान	सामुदायिक वनमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन	८०००००	८०००००	भूमिकास्थान र सितगंगा सव डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र	लक्ष्मी महिला, वराह दह, माईकोटडाँडा र सिमलघाट सा.व.उ.स. समुहसंग सम्भौता गरी कार्य सम्पन्न गरिएको ।
जम्मा			३००००००	२७२०८००		

अनुसुचि १ : वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रमको बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

सि.न	कार्यक्रम कृयाकलाप	एकाई	बार्षिकलक्ष्य			बार्षिक प्रगति		
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च
अ पुजीगत खर्चअन्तरगतका कार्यक्रम								
११.४.१७.४ सिमसारक्षेत्र संरक्षण, पोखरी निर्माण कार्यक्रम								
११.४.१७.४.१	सिमासार क्षेत्र संरक्षण	गोटा	१	७.३८	१०	१.००	७.३८	१०.००
११.४.१७.१९ वनमाआधारित उत्पादन कार्यक्रम (ढलापडा काठ दाउरा संकलन समेत)								
११.४.१७.१९.१	राष्ट्रिय वन क्षेत्रबाट ढलापडा तथा वेवारिसे काठ संकलन कार्य	प्याकेज	१	०.३७	०.५	०.४०	०.१५	०.२०
११.४.१७.२८ जैविकविविधता संरक्षण र प्रवर्धन (सुचना केन्द्र स्थापना, अभिलेखिकरण, आदी)								
११.४.१७.२८.१	जैविक विविधता सम्बन्धि सुचना केन्द्र स्थापना	प्याकेज	१	३.६९	५	१.००	३.६९	५.००
११.४.१७.३१ वृक्षारोपणकार्यक्रम (नर्सरी, बिरुवा उत्पादन, वृक्षारोपण, निजी तथा कृषि वन आदी)								
११.४.१७.३१.१	निजी नर्सरी स्थापनाको लागि अनुदान सहयोग	गोटा	१	०.७४	१	१.००	०.७४	१.००
११.४.१७.३१.२	नर्सरी मर्मत/स्तरउन्नति	गोटा	५	१.४८	२	५.००	१.४८	२.००
११.४.१७.३१.३	बिरुवा उत्पादन	हजार	५०	३.६९	५	५०.००	३.६९	५.००
११.४.१७.३१.४	निजी तथा समूह मार्फत बिरुवा उत्पादन	संख्या (हजार)	६०	४.४३	६	६०.००	४.४३	६.००
११.४.१७.३१.५	निजी कृषि वन प्रवर्धन	प्याकेज	१	७.३८	१०	०.९०	६.६४	९.००
११.४.१७.३१.६	वृक्षारोपण/पुनरोपण/संरक्षण/तारवार समेत	हेक्टर	१०	७.३८	१०	१०.००	७.३८	१०.००
११.४.१७.३१.७	बिरुवा ढुवानी	प्याकेज	१	०.७४	१	०.५०	०.३७	०.५०
२ वनकोवैज्ञानिक, व्यवसायिक र दिगो व्यवस्थापन								
११.४.१७.१७ सामुदायिकवन व्यवस्थापन								
११.४.१७.१७.१	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन पद्धतिमा आधारित सामुदायिक वनको कार्योजनातयारी	समुह	२	२.९५	४	२.००	२.९५	४.००
११.४.१७.१७.२	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयनमा	समुह	११	८.१२	११	९.७१	७.९६	९.७१

सि.न	कार्यक्रम कृयाकलाप	एकाई	बार्षिकलक्ष्य			बार्षिक प्रगति		
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च
	सहयोग							
क)	पूँजीगत खर्च जम्मा		१४४	४८.३	६५.५	१४१.५१	४६.०६	६२.४१
आ) चालु खर्च								
२.७.२१.२६	विभिन्नदिवस/समारोह/प्रचारप्रसार/आदी							
२.७.२१.२६.१	रेडियो/टेलिभिजन/पत्रपत्रिका/क्यालेन्डर/अफिस डायरी/आदी मार्फत विभिन्न सचेतनामुलक प्रचारप्रसार	प्याकेज	१	१.५५	२.१	०.९७	१.५१	२.०४
२.७.२१.२६.२	होर्डिङ्ग बोर्ड/फ्लेक्स/भित्तेलेखन/पर्चा पम्पलेट/अफिस डायरी/आदी	प्याकेज	१	१.११	१.५	१.००	१.११	१.५०
२.७.२१.२६.३	वार्षिक प्रतिवेदन/एक्टिविटी प्रोफाइल तयारी तथा छपाई	प्याकेज	१	१.११	१.५	१.००	१.११	१.५०
२.७.२१.२६.४	विभिन्न दिवस समारोह	प्याकेज	१	१.१८	१.६	०.३१	०.३६	०.४९
२.७.२१.२६.५	डटेलो नियन्त्रण/वन्यजन्तु संरक्षण/चोरीकटानी नियन्त्रण/ चोरीशिकारी नियन्त्रण सम्बन्धि सरोकारवालाहरु सँग अर्न्तरक्रिया गोष्ठी तालिम	प्याकेज	६	१.७७	२.४	०.००	०.००	०.००
२.७.२१.२६.६	डटेलो नियन्त्रण/वन्यजन्तु संरक्षण/चोरीकटानी नियन्त्रण/ चोरीशिकारी नियन्त्रण सम्बन्धि स्कुल कार्यक्रम तथा इको क्लव गठन तथा परिचालन	प्याकेज	१८	०.६६	०.९	५.००	०.१८	०.२५
२.७.२१.२८	वनव्यवस्थापन (रा.व., सा.व., क.व., धा.व. लगायतको कार्योजना तयारी, पुनरावोलकन, आइ.इ.इ.,							

सि.न	कार्यक्रम कृयाकलाप	एकाई	बार्षिकलक्ष्य			बार्षिक प्रगति		
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च
	अनुगमन, आदी)							
२.७.२१.२८.१	सामुदायिक वनको कार्ययोजना पुनरावलोकन	समुह	३५	३.८७	५.२५	३१.००	३.४३	४.६५
२.७.२१.२८.२	सामुदायिक वन समूह गठन तथा कार्ययोजना तयारी	समुह	३	०.५५	०.७५	१.००	०.१८	०.२५
२.७.२१.२८.३	धार्मिक वन समूह गठन तथा कार्ययोजना तयारी	समुह	५	०.३७	०.५	०.००	०.००	०.००
२.७.२१.२८.४	निजी वन दर्ता	गोटा	२०	०.७४	१	१२.००	०.४४	०.६०
२.७.२१.२८.५	सामुदायिक उपभोक्ता समूहको अनुगमन मुल्यांकन तथा अनुगमन पुस्तिकाप्रकाशन	समुह	४००	२.३६	३.२	३९२.५०	२.३२	३.१४
२.७.२१.२८.६	रेकर्ड किपिङ्ग, लेखा तथा सुशासन सम्बन्धि सरोकारवालाहरु सँगअन्तरक्रिया गोष्ठी तालिम	प्याकेज	२४	४.४३	६	२४.००	४.४३	६.००
२.७.२१.२८.७	वन व्यवस्थापन सम्बन्धि स्थलगत अभ्यास (२ दिने)	पटक	२४	४.४३	६	२४.००	४.४३	६.००
२.७.२१.२८.८	वन सम्बर्द्धन	हेक्टर	६०	११.०७	१५	६०.००	११.०७	१५.००
२.७.२१.२८.९	वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठी	प्याकेज	७	१.११	१.५	७.००	१.११	१.५०
२.७.२१.२८.१०	चौमासिक तथा वार्षिक समिक्षा गोष्ठी	प्याकेज	३	०.६६	०.९	३.००	०.६६	०.९०
२.७.२१.२८.११	सिप विकास तालिम	प्याकेज	१	१.३३	१.८	०.००	०.००	०.००
२.७.२१.२८.१२	लक्षित वर्गको क्षमता अभिवृद्धी तालिम	क्लषटर	६	०.८९	१.२	३.००	०.४४	०.६०
२.७.२१.२८.१३	उत्कृष्ट सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, निजी वन धनी, कृषकलाइपुरस्कार	प्याकेज	१	०.३७	०.५	१.००	०.३७	०.५०
२.७.२१.२८.१४	उत्कृष्ट कर्मचारीलाइ पुरस्कार	प्याकेज	१	०.१५	०.२	१.००	०.१५	०.२०

सि.न	कार्यक्रम कृयाकलाप	एकाई	बार्षिकलक्ष्य			बार्षिक प्रगित		
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च
२.७.२१.२८. १५	सरोकारवालाहरुसँग अनुगमन	प्याकेज	१	०.८९	१.२	१.००	०.८९	१.२०
२.७.२१.२९	वनसंरक्षण (वन डढेलो रोकथाम तथा नियन्त्रण, वन अपराध नियन्त्रण, वन अतिक्रमणनियन्त्रण, आदी)							
२.७.२१.२९. १	अग्नी नियन्त्रण सम्बन्धि सामाग्री, उपकरण तथा सामान खरिद एवंवितरण	प्याकेज	१	१.०३	१.४	१.००	१.०३	१.४०
२.७.२१.२९. २	वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन योजना तयारी तथाकार्यान्वयन	प्याकेज	१	२.२१	३	०.८९	१.९८	२.६८
२.७.२१.२९. ३	डढेलो नियन्त्रण संजाल निर्माण तथा परिचालन	प्याकेज	१२	०.८९	१.२	१०.००	०.७४	१.००
२.७.२१.२९. ४	जिल्ला वन समन्वय समितिको बैठक	प्याकेज	३	१.११	१.५	२.४३	०.९०	१.२२
२.७.२१.२९. ५	मानव वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन तथा वन्यजन्तु उद्धार	प्याकेज	१	०.३७	०.५	०.५९	०.२२	०.३०
२.७.२१.२९. ६	वन तथा वन्यजन्तु सम्बन्धी मुद्दाको अनुसन्धान तहकीकात र मुद्दादायरी	प्याकेज	१	०.३७	०.५	०.००	०.००	०.००
२.७.२१.२९. ७	अतिक्रमण तथा चोरी निकासी नियन्त्रणका लागि गस्ती परिचालन	प्याकेज	१	१.८५	२.५	१.००	१.८५	२.५०
२.७.२१.२९. ८	अनुगमन मूल्यांकन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च	प्याकेज	१	१.७७	२.४	०.६८	१.२०	१.६२
२.७.२१.२९. ९	सहभागितामूलक अतिक्रमण, चोरी कटानी तथा चोरी शिकारी नियन्त्रण	प्याकेज	१	१.४८	२	१.००	१.४८	२.००
ख) चालु खर्च जम्मा			६४१	५१.७	७०	५८६.४	४३.६	५९.०४
कुल जम्मा			७८५	१००.	१३५.५०	७२७.८८	८९.६३	१२१.४५

अनुसुचि २ : जडिबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावार विकास सम्बन्धि कार्यक्रमको बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

सि.न	कार्यक्रम कृयाकलाप	एकाई	बार्षिकलक्ष्य			बार्षिक प्रगति		
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च
	अ)पूँजीगत खर्च							
११.४.१७.३३	जडीबुटीतथा गैरकाष्ठ वन पैदावार संरक्षण, व्यवस्थापन, व्यवसायीकरण सम्बन्धि कृयाकलाप							
११.४.१७.३३.१	बिरुवाउत्पादन	हजार	३०	१०.००	३.००	२४.००	७.८०	२.३४
११.४.१७.३३.२	बिरुवाखरिद	प्याकेज	१	२३.३३	७.००	१.००	१५.३५	४.६१
११.४.१७.३३.३	पकेटक्षेत्रमा वृक्षारोपण	हेक्टर	१०	२६.६७	८.००	१०	२६.६७	८.००
११.४.१७.३३.४	बिरुवाउत्पादन तथा नर्सरी व्यवस्थापन सम्बन्धि स्थलगत कोचिड	प्याकेज	१	३.३३	१.००	१	३.३३३	१.००
११.४.१७.३३.६	सहजिकरण/अनुगमन/इन्धन/आदी	प्याकेज	१	३.३३	१.००	१.००	१.८१	०.५४
	क)पूँजीगत खर्च जम्मा		४३	६६.६७	२०	३७.००	५४.९६	१६.४९
	आ)चालु खर्च			०.००				
२.७.२१.३१.१	जडिबुटीभण्डारण तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना	संख्या	१	३३.३३	१०.००	१.००	३३.३३	१०.००
	ख)चालु खर्च जम्मा		१	३३.३३	१०	१.००	३३.३३	१०.००
	कुलजम्मा		४४	१००	३०	३८.००	८८.३	२६.४९

अनुसुचि ३ : पर्यटन विकास तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धि कार्यक्रमको बार्षिक प्रगति

सि.न	कार्यक्रम कृयाकलाप	एकाई	बार्षिकलक्ष्य			बार्षिक प्रगति		
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च
अ पुजीगत खर्चअन्तरगतका कार्यक्रम								
११.४.२२.१२०	सहिदमनोझपेन्द्र स्मृति पार्क सन्धिखर्क-५	संख्या	१	१०.९९	५०	१.००	९.३१	४२.३५
११.४.२२.१४८	ज्याति बालउद्यान निर्माण शितगंगा-४	संख्या	१	६.५९	३०	१.००	६.५१	२९.६३
११.४.१९.७	माइकाथान मन्दिरपर्यटकिय पूर्वाधार निर्माण मालारानी-७	संख्या	१	२.२०	१०	१.००	२.२०	१०.००
११.४.२२.५२	पाणिनि तपोभूमिक्षेत्रको पर्यटकीय पूर्वाधार निर्माण	संख्या	१	२१.९८	१००	०.५९	१३.००	५९.१५
११.४.२२.१३३	मालारानी /बामरुख नरिसहं क्षेत्रमा पर्यटकीय पुर्वाधार निर्माण	संख्या	१	१०.९९	५०	१.००	१०.९९	५०.००
११.४.२२.१३६	छत्रदेवालयपरिसरमा पर्यटकिय पूर्वाधार विकास छत्रदेव-५	संख्या	१	४.४०	२०	१.००	४.३८	१९.९२
११.४.२२.१४७	विन्धवासिनिमन्दिर संरक्षण तथा पर्यटकीय शिव मन्दिर पूर्वाधार निर्माण शितगंगा-५	संख्या	१	६.५९	३०	१.००	६.५५	२९.८२
११.४.२२.१६६	पर्यटकीय थानपतिमन्दिर संरक्षण छत्रदेव-५	संख्या	१	२.२०	१०	१.००	२.२०	१०.००
११.४.२२.१६७	ऐतिहासिकखौचिकोट दरवार संरक्षण एवं पर्यटकिय पूर्वाधार निर्माण सन्धिखर्क-७	संख्या	१	३.३०	१५	१.००	२.७४	१२.४५४७९
११.४.२२.१७९	अर्घा भगवतिमन्दिरमा पर्यटकिय पुर्वाधार विकास सन्धीखर्क-९	संख्या	१	१०.९९	५०	१.००	५.४७	२४.८८
११.४.२२.१८०	ईश्वरीदेवालयको पुननिर्माण प्रतिक्षालय निर्माण छत्रदेव-१	संख्या	१	२.२०	१०	१.००	२.२०	१०.००
११.४.२२.५३	नरपानी-कालिमाटी-पाणिनितपोभूमि पदमार्ग	संख्या	१	१०.९९	५०	०.४०	२.२३	१०.१४
२.३.१०.५	शिव पांचायनमन्दिर निर्माण तथा मर्मत पाणिनि-२	संख्या	१	२.२०	१०	१.००	२.२०	१०.००

२.३.१०.६	हुसेनी इमामवडामर्मत संभारछत्रदेव-२ अर्बुन	संख्या	१	२.२०	१०	१.००	२.२०	१०.००
२.३.१०.७	हसनी मस्जितमर्मत र कब्रस्थान व्यवस्थापन छत्रदेव-१	संख्या	१	२.२०	१०	१.००	२.२०	१०.००
कुल जम्मा			१५.००	१००.०	४५५.०	१४.००	७४.३६	३३८.३४

अनुसुचि ३ : पर्यटन विकास तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धि कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति

सि.न	कार्यक्रम कृयाकलाप	एकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च
अ पुजीगत खर्चअन्तरगतका कार्यक्रम								
२६	राष्ट्रियवन विकास तथा वन व्यवस्थापन कार्यक्रम							
११.४.१७.३९	पर्या पर्यटन प्रवर्धन	संख्या	४	८.९	८	४	८.९	८.००
११.४.१७.४१	सामुदायिक वनमा बैज्ञानिक वन व्यवस्थापन	संख्या	२	८.९	८	२	८.९	८.००
११.४.१७.४२	अग्नि नियन्त्रण सम्बन्धि सामाग्री उपकरण तथा समान खरिद एंव वितरण	सेट	१	२.२२	२	१	२.२२	२.००
११.४.१७.४३	फलफुल विरुवा उत्पादन, वृक्षारोपण वर्ष	वटा	१००००	११.१२	१०	९१६४.६३	१०.१९	९.१६
११.४.१७.४४	अन्य विरुवा उत्पादन, वृक्षारोपण वर्ष	वटा	६०००	३.३४	३	६०००	३.३४	३.००
२७	जडिबुटीविकास कार्यक्रम							
११.४.१७.४५	जडिबुटी उत्पादन खेति विस्तार भण्डारण	समूह	५	११.१२	१०	०	०	०
१.४.१७.४७	जडिबुटी विरुवा उत्पादन, हजारमा	वटा	२५०००	५.५६	५	१४५०४	३.२३	२.९०
११.४.१७.४८	नर्सरी मर्मत	वटा	१	०.४४	०.४	१	०.४४	०.४
११.४.१७.५०	पकेट क्षेत्रमा जडिबुटी खेती विस्तार	हेक्टर	५	११.१२	१०	०	०	०
२८	वातावरण विभाग							
११.४.१७.५१	शहरी हरित पार्क स्थापना	वटा	२	११.१२	१०	२	११.१२	१०.००
३२	ऐतिहासिक दरबारहरु							
११.६.९.१	खाँचीकोट दरबार संरक्षण अर्घाखाँची	सेट	१	११.१२	१०	०.९९	१०.९६	९.८६
११.६.२०.४५	कालिका मन्दिर निर्माण पाणिनि ६	पटक	१	११.१२	१०	०.६९	७.६६	६.८८
क पुँजीगत खर्चकार्यक्रमको जम्मा			४१०२२	९६.०८	८६.४०	२९६८०.७	६७.०	६०.२१

आ चालु खर्चअन्तर्गतका कार्यक्रमहरु								
२६	राष्ट्रियवन विकास तथा वन व्यवस्थापन कार्यक्रम							
२.७.२१.३२	वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन	जिल्ला	१	२.२२	२	०.९१	२.०२	१.८२
२७	जडिबुटी विकास कार्यक्रम							
२.७.२१.३९	फोकल टिम बैठक	पटक	१	०.१७	०.१५	१	०.१७	०.१५
२८	वातावरण विभाग							
२.७.२१.३५	सार्वजनिक स्थल गाँउ नगर सरसफाई कार्यक्रम	पटक	१	०.५६	०.५	०.६०	०.३४	०.३०
२.७.२१.३७	फोहोरलाई श्रोतमानै वर्गीकरण गरी व्यवस्थापन गर्न जनचेतनाअभिवृद्धि गराउने	जिल्ला	१	०.३९	०.३५	१	०.३९	०.३५
२.७.२१.३८	प्लाष्टिकको झोलाको विकल्पको रूपमा बैकल्पिक झोलाको प्रयोगलाईप्रवध्न तथा नियन्त्रण सम्बन्धि अन्तक्रिया	वटा	१	०.५६	०.५	१	०.५६	०.५
खचालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा			५	३.९	३.५	४.५१	३.४७	३.१२
कुल जम्मा			४१०२७	९९.९८	८९.९	२९६८५	७०.४३	६३.३३

प्रदेश सरकार

५ नं. प्रदेश

उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वन निर्देशनालय

डिमिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मार्गदर्शन-२०७१ का मुख्य मुख्य बुँदाहरू

- विधानमा घरमुलीको नाम लेख्दा प्रत्येक घरधुरीबाट घरमुलीका रूपमा एक महिला र एक पुरुष गरी २ (दुई) जनाको नाम समावेश गर्ने ।
- समूहको साधारणसभामा हरेक घरधुरीबाट वयस्क एक महिला र एक पुरुष गरी २ (दुई) जना प्रतिनिधिले भाग लिनुपर्ने ।
- कार्य समिति समानुपातिक हुनुपर्ने, समितिमा कमिन्तमा ५० प्रतिशत महिला हुनुपर्ने र समितिको अध्यक्ष र सचिव मध्ये १ (एक) जना महिला अनिवार्य हुनुपर्ने ।
- समूहमा सुशासन सुदृढ गर्नको लागि आवश्यक सूचकको निर्धारण गर्ने ।
- समूहको अध्यक्ष वा सचिव र कोषाध्यक्ष सहित २ (दुई) जनाको संयुक्त हस्ताक्षरबाट समूहको खाता/कोष सञ्चालन हुनुपर्ने, ती मध्ये १ (एक) जना महिला अनिवार्य हुनुपर्ने ।
- आवधिक रूपमा आयोजना भएको उपभोक्ता समूहको आमभेलामा उपभोक्ता समूहका कूल घरधुरी संख्या मध्ये ५१ प्रतिशत घरधुरीको उपस्थिति नभएसम्म गणपुरक संख्या (कोरम) पुगेको नमान्ने ।
- वन्यजन्तु, वन डढेलो वा अन्य प्राकृतिक प्रकोप लगायतबाट हुने क्षति वापत उपभोक्ता समूहले भएको क्षति र आफ्नो कोषको अवस्था हेरी तत्काल राहत स्वरूप रकम उपलब्ध गराउन सक्ने ।
- उपभोक्ता समूहले समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना तयार गरी डिमिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत भएपछि वन कार्ययोजनाको अङ्ग मान्ने ।
- समूहले विपन्नमुखी जीविकोपार्जन योजना तयार गरी विपन्न वर्गको जीवनस्तर उकास्ने सालको विशेष कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- समूहले आफ्नो सामुदायिक वनका वन पैदावारहरू आफैँले संकलन गरी वित्री वितरण गर्नुपर्ने ।
- उपभोक्ता समूहको आवश्यकता पूरा गरी बढि भएको काठ, ढाउरा नजिकको उपभोक्ता र सोही जिल्लाका टाढाका उपभोक्ता लाई प्राथमिकताका साथ बिक्री गर्नुपर्ने । साथै उपभोक्ता समूह मन्दा बाहिर वन पैदावार वित्री गर्दा साधारणसभाको निर्णय हुनुपर्ने ।
- समूहको आम्दानीको कमिन्तमा २५ प्रतिशत रकम सामुदायिक वनको विकास, संरक्षण र ब्यवस्थापन कार्यमा खर्च गर्ने र कमिन्तमा ३५ प्रतिशत रकम सहभागीतामूलक सम्पन्नता स्तरीकरण गरी पहिचान भएका विपन्न वर्ग लक्षित कार्यक्रममा परिचालन गर्नुपर्ने र बाँकी रहेको कार्यालय सञ्चालन खर्च र सामुदायिक विकासका कार्यमा खर्च गर्न सकिने ।
- समूहले कमिन्तमा वर्षको एक पटक समूहको आम्दानी, खर्च, निर्णय आदिको सार्वजनिक लेखापरीक्षण गराउनु पर्ने ।
- वार्षिक आम्दानी रु. ५० हजारसम्म हुने समूहका लागि समूहले तोकेको व्यक्ति वा समितिबाट र सो मन्दा बढि आम्दानी हुने समूहको हकमा मान्यता प्राप्त लेखा परीक्षकबाट लेखा परीक्षण गराउने । लेखा परीक्षकको नियुक्ती साधारणसभाबाट गर्ने र लेखा परीक्षणको प्रतिवेदन तोकिएको म्याद भित्रै सबै डिमिजन वन कार्यालय र डिमिजन वन कार्यालयमा पेश गर्ने ।
- उपभोक्ता समूह सदस्य र समितिका पदाधिकारीहरूले समूहको विधान तथा वन कार्ययोजना विपरित कार्य गरेमा उपभोक्ता समूहले वन तथा वन पैदावार हानी नोक्सानी गरेमा प्रचलित वन ऐन, नियम बमोजिम र अस्तिचारको दुरुपयोग तथा आर्थिक अनियमितता गरेमा प्रचलित कानून बमोजिम कारबाही हुने ।
- समूहले विधान पेश गरेको ३० दिन भित्र डिमिजनल वन अधिकृतले उपभोक्ता समूह दर्ता गरी प्रमाण पत्र दिन सक्ने । त्यसैगरी वन कार्ययोजना पेश गरेको ३० दिन भित्र डिमिजनल वन अधिकृतले स्वीकृत गरी कबुलियतनामा गराई सामुदायिक वन दर्ता प्रमाणपत्र प्रदान गर्ने । यदि गर्न नसकिने अवस्था भएमा सो को स्पष्ट खुलाई कारण सहित लिखित रूपमा उपभोक्ता समूहलाई जानकारी गराउने ।
- समूहले वार्षिक योजना तयार गरेर मात्र कार्यक्रम समूहको साधारणसभाबाट पारित गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।
- समूहले आफ्नै लगानी र सरोकारवालाहरूको समन्वयमा समूहलाई आवश्यक दक्ष मानविय श्रोत तथा तथा श्रोत ब्यक्ति (सहजकर्ता) तयार गरी परिचालन गर्न सक्ने ।
- सबै डिमिजन वन कार्यालय र डिमिजन वन कार्यालयले कमिन्तमा वर्षको १ (एक) पटक प्रत्येक सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको नियमित अनुगमन गरी राय सुझाव लिने दिने कार्य गर्नुपर्ने ।
- समूहले सामुदायिक वनको केही भाग जग्गा समूहका विपन्न/अतिविपन्न वर्गका उपभोक्तालाई निश्चित समयावधिका लागि विभिन्न आयआर्जनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न उपलब्ध गराई उनीहरूको जीविकोपार्जनमा सुधार गर्न टेवा पुऱ्याउने ।
- उपभोक्ता समूहले वन पैदावारमा आधारित उद्यम सञ्चालन गरेर समूहमा रोजगारी तथा आर्थिक उपाजर्जनका अवसर सिर्जना गरी जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउने कार्य गर्ने ।
- सामुदायिक वनको रूपमा पाएको वन क्षेत्र लगायत अन्य क्षेत्रमा अतिरक्रमण वा अन्य कुनै किसिमले हानी नोक्सानी नगर्ने, नगराउने ।
- सामुदायिक वन भित्र वन विकास कार्य बाहेक अन्य कुनै सार्वजनिक विकास निर्माणका कार्यहरू नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिएर मात्र सञ्चालन गर्ने ।
- उपभोक्ता समूहमा भए गरेका कामको अनुगमन फारम बमोजिम प्राप्त जानकारी समावेश गरी वार्षिक प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको १ (एक) महिना भित्र डिमिजन वन कार्यालयमा पेश गर्ने ।
- साधारण सभाबाट पारित विधान परिमार्जनको लागि साधारण सभाको निर्णय सहित जानकारीको लागि १५ दिन भित्र डिमिजन वन कार्यालयमा पेश गर्नुपर्ने र डिमिजनल वन अधिकृतले आवश्यक सुझावहरू भए उक्त दफाहरू संशोधन गर्न ३० दिन भित्र उपभोक्ता समूहमा लेखी पठाउने ।
- सामुदायिक वन कार्ययोजनाको अवधि ५-१० वर्षको हुने र साधारणतया वन कार्ययोजना तयार भई लागू भएको कमिन्तमा २ वर्ष नभई परिमार्जन नगर्ने, वन कार्ययोजनामा वन सम्बन्धी कार्यहरू संशोधन गर्नुपरेको अवस्थामा उक्त साधारणसभामा अनिवार्य रूपमा वन प्राविधिकलाई आमन्त्रित गर्ने ।

Fire incident location, Arghakhanchi (2000 to 2019)

